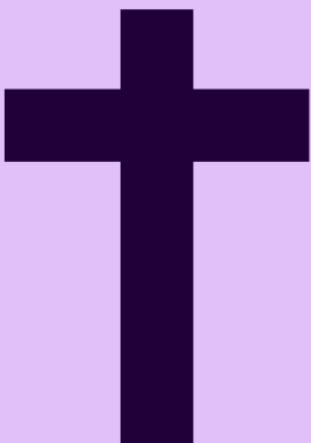

Mak Kiañij Balaŋ

Kyenele: Mak Kiañij Balaŋ Portions

Mak Kiañiŋ Balan̄

Kyenele: Mak Kiañiŋ Balan̄ Portions

Mak long tokples Kyenele long Nuiginī

copyright © 1992 Pioneer Bible Translators

Language: Kyenele

Translation by: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-06-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

a115b755-65f8-5066-80ef-18cda0f5ac80

Contents

MAK	1
---------------	---

MAK

Jonon wulu sivileve

(*Matyu 3.1-2 na Luk 3.1-9 na 3.15-17 na Jon 1.19-28*)

¹ Jisas Krais* Gotkik fakik wulu anafu kavila.

² Katik Aisaia* galavale balañjikin Gotkik mañgik malañmi sivileve. Wun moleve buk kumbañile yila wulu kavik tonma, “Gotin kavik galava, ‘Biiye, ḋin dakik wu-lundi ḋimangapale yetik balañjik apisukuve ga ḋimama wandefop, dakik mai bambavanja. ³ Muñungumbañi yetik balañjikin towok sivitva, “Gasak Wakinkik mai bambave, wokok mase mfaviliñjiwi.” ”

⁴ De, Jonon muñungumbañik yinjimeve. Kaukatik balañju mañamik ga bumjilali wun. Jonon kavik yikali yikali galaveve, “Juñjunjama anafak yive suwi. Suwindi ḋin be mañamik ga bumbapa. Kavik pavindi Gotin bikik yaka wulu bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa.”

⁵ De, wunutuk yinji yinjilali Juta galavale distrikile balañju wofopti Jerusalem galavale sititile balañju wofopin. Valan bikik yakavik pañjalalile wulu sivilevendi Jonon vala ga bumbeve Jordan galavale mañamguanik.

⁶ De, Jonon kamel* dumbindi paveve watanj wokok safutuk kuwilali. Jak mfisakti paveve dika kilikilali dauwutuk. Wun kusijandi manaju jinjilali. ⁷ Wun kavik galaveve, “Nakik pitiki juñjunjama matikakaliwale balañjikin yinjimama pindan. ḋin yakakatik balañjik, kapekandi apitititve wokok gamburgitile sutile ginda tokoivalen ka balakapayi. ⁸ ḋin be mañamik ga bumba, kape wun be Gotkik Sulakti* ga bumbapa.”

Jonon Jisas mañamik ga bumbeve

(*Matyu 3.13-17 na Luk 3.21-22*)

⁹ De, Jisasilin Nasalet galavale watikile. Nasaletin Galili galavale distrikile avit. De, Jonon balañju mañamik ga bumbeve valundi Jisasilin yetik vandi Nasalet valambe yinjimeve Jontik. Kape, de, Jonon wunu mañamik ga bumbeve, Jordan mañamguanik. ¹⁰ De, Jisasilin mañami alikivevekandi, de, wun wuleve fiñgalin atavikivendi Gotkik Sulakin* wunutuk walimiñgo bumbeve. ¹¹ Bumbevendi fiñgati yetik mañgikin kavik galaveve, “Du ḋakik ḋin miliwale fak. Nakik kumbañin du towok miliwa.”

* **1:6** Kamelkik piksa pes 43 tonma.

*Satanin Jisas ta muwove
(Matyu 4.1-11 na Luk 4.1-13)*

¹² De, Gotkik Sulakin* Jisas apisukuve ga njimeve yetik muñugumbaňik. ¹³ Wun kaukatik 40 valu toneve. Kavila valundi Satanin* wunu yikali yikali ta muwove yaka wulu ga pavańga. Wun muñugumbaňile jakalindi tonevendi Gotkik luasamban sulun wunutuk anafak wulu njime pańimeve.

*Jisasilin pavileve wokok wulu Galiliti
(Matyu 4.12-17 na Luk 4.14-15)*

¹⁴ De, yila balaňjun Jon wuwı muñjimik suwove. Suwovendi Jisasilin Galilitik njimeve. Njimevekandi Gotkik wulu anafu sivileve. ¹⁵ Wun kavik galaveve, “De, mfimimaneve valin kamfu. Yila balaňjun Got lolomik tonapa. Kapendi juňjuňama anafak yive. Gotkik wulu anafu yive suwi.”

*Jisasilin balaňju aŋgataseň yiveve wunu vaňjenmaňga
(Matyu 4.18-22 na Luk 5.1-11)*

¹⁶ Jisasilin Galili galavale maňamguan vevekatik njimevekandi wuleve wuŋgiakti wufaka, bikik wuňa Saimondi Andru. Valan gjindi yesiňa kolowove, maňamguanik. Valan valu valu yesiňandi bikik moni miňakavik yinjilali. ¹⁷ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Nunu vaňjenme njime. Njin be apikakalaiyapa yesiňa kolokvale daňdi balaňju miyakavik ga yivańga.” ¹⁸ De, valan kepat bikik gjina valambevekandi wunu vaňjenme wakan njimeve.

¹⁹ De, yika njimevekandi, ɣaikikfak, wun wuleve yetik wuŋgiakti wufaka, Jemsindi Jon,† Sepetikik fu. Valan bikik balı kumbari gjina yika waingeve mfindineve. ²⁰ De, wun vala galaveve, kapendi valan bikik wań balı kumbari valambeve, bikik luasamban balaňjundi. Valambevekandi valan Jisas vaňjenme njimeve.

*Jisasilin yetik yakakatik sulak saňjańeve
(Luk 4.31-37)*

²¹ De, Jisasilin wokok gungundandi Kaperneam galavale watikik njimeve. Njimevekandi, de, Yisi Tonimbale Valundi*Sa Wamik* njini lolo mfittiti mfittiti sivitali Jisasilin. ²² De, katik watikile balaňjun wokok mfittitiwale wulu biimbii bikik kumbarigin yikali yikali kambekeve. Wun Gotkik Wulu Kumbangikik Balaňjulunđo* ava sivitve. Wun gasak pitikie wulukok wakininđgo sivitali.

† **1:19** Katik maňamik ga bumbale Jonin, wun Sakaraia galavale avitkik fak toneve. Luk 1.8-25 wutve.

²³ De, yetik ḥaikik vandi yetik avit̄in toneve katik Sa Wamik. Yetik sulak yakakatikin wunutuk dundumiive toneve. ²⁴ Kapendi wun kavik joŋ galaveve, “Jisas, du Nasaletile avit. Din gitik we pavanga pave yinjima, ñetik? Din ñe yakai yakai ga tonmaŋga pave yinjimala? Njin du juŋava. Du Gotkik anafawali.”

²⁵ Kape Jisasilin wunu apikakambeve. Wun kavik galaveve, “Maŋgik valambe! Wunu valambe dalaŋime!” ²⁶ De, katik sulak yakakatikin katik avit ga nanambevekandi towok ga joŋovekandi wunu valambe njimeve.

²⁷ De, balaŋju wofopkik kumbanġin kambekeve. Valan busuak kavik sivileve, “Kasik gitik we? Kunġu wulu sivitva, wun. Wokok maŋgikin pītikie. Kapendi sulak yakakalen wokok maŋgik biiye pava.” ²⁸ De, afindafinda katik wun paveve wulu Galilitile mita mita wofop njimeve.

Jisasilin Pitakik wuŋaňi mfakambewi malikivendi anafak ga toneve

(Matyu 8.14-15 na Luk 4.38-39)

²⁹ Valan Sa Wami* salavevekandi Jisasilin Saimondi Andrukik mphotok njimeve, Jemsindi Jondi. ³⁰ De, Saimonkik wuŋaňilin maliwī yokowi toneve safulun kukuleve. De, kape, de, valan sivileve Jisositik, wokok mamalik. ³¹ De, Jisasilin wunutuk njimeve, wokok kilik mfove mfakambekende wokok mamalikin valambeve katik me. Kape, de, wun kambekevekandi jeñjek masiveve valatik.

Jisasilin balaŋju sakimbaŋ anafu ga toneve

(Matyu 8.16-17 na Luk 4.40-41)

³² Yisi Tonimbale Valin* balakevendi, katik mfunum, valin mfatnimbevendi, katik watikile balaŋjun Jisositik malanjiwe maliwale balaŋju wofop, sulak yakakale dundumiyeve balaŋju wokok. ³³ De, katik watikile balaŋju wofopin katik mphotok lova salava pavale mai mfakuŋguŋmi toneve. ³⁴ Kapendi Jisasilin mamalu mamalu maliwale balaŋju wusandaŋ anafak ga tonevekandi sulak yakakale wusandaŋ sañjaŋeve. Kavila sulak yakakale Jisas juŋaveve. Kape wun sulak yakakale kavik apikakambeve, “Ben wulu sivitvandu.”

Jisasilin Galiliti njimeve

(Luk 4.42-44)

³⁵ De, watvit, gasak wukan vanj, Jisasilin kambewi yetik balaŋju miňakik mitik njime kukuňeve. ³⁶ De, Saimonin wunundi wakan toneve balaŋjundi njime mamfoveve, Jisas. ³⁷ Mamfovilevekandi kavik galaveve, “Wofopin du mamfova!” ³⁸ De, Jisasilin valatik kavik galaveve,

“De, amban yila vevekatik tonmale watatik njimama, njin Gotkik wulu sivitvanja. Njin katik juñjuñamandi yinjimeve.”³⁹ Kapekandi wun Galilitile mita mita wofop njimeve. Njimevekandi Sa Wumbi* kumbanxit iñji loveve. Lovevekandi Gotkik wulu sivilevekandi sulak yakakale sañjañeve.

Jisasilin yetik andivili safu jivale mamalikiye avit anafak ga toneve

(Matyu 8.1-4 na Luk 5.12-16)

⁴⁰ De, yetik andivili safu jivali mamalikiye balañjikin Jisasitik njime gambioi mfaiyimutve apititilevekandi kavik galambalanbaneve, “Din njunu anafak ga tonmanga pave miñiwalen, din balakapa.”

⁴¹ De, Jisasilin wunu balambanevekandi kilik mandivevekandi wunutuk kavik galaveve, “Njin kavik miliwa. Din anafak tonme.”⁴² De, kepat katik andivili safu jivale mamalikin wunu valambeve, kape wun anafak toneve.⁴³ De, Jisasilin wunu apisukuve towok galaveve,⁴⁴ “Din waingeve. Din kavila wulu sivitvandu yetik balañjiktik. Kape dalanjime dakik safu apikasilmfu Gotkik Gasak Wamile Wakundutuk*. De, Mosesilin* anañ anañ bikik anañkik wungasutuk galaveve yila lua masivanja kasik mamalik maliwale balañjukok sulakin anafak ga tonmangapale. Din kavila lua malanjmi masive kavila wakundutuk yila balañjutuk ga wutve juñavañga.”

⁴⁵ Kape katik avitin njime galaveve balañju wofoptik. Kavila wulu mita mitatik njime galaveve, wun. Kape Jisasilin yetik watik avik njime lovapa, sipalati. Wun muñungumbanjik tonevendi mita mitatile balañjun wunutuk njimeve.

2

*Jisasilin yetik
kiliandi gambioi yakakalekik balañjik mfapindimbe anafak
ga toneve*

(Matyu 9.1-8 na Luk 5.17-26)

¹ De, muñungubañni tonevekandi Jisasilin Kaperneamik yika njimeve. Kapendi yila balañjun sivileve, “Jisasilin wokok mfotok tonma.”² Biyyevekandi balañjun wusandanjin wokok mfotok yinjimeve. Kapekandi balañju sakimban vanjin gifutupeve. Mfoton apimomowendi yilan mfot lova salava pavale mai makolowove. Kape, de, Jisasilin valatik Gotkik wulu sivileve.

³ De, valan yetik kiliandi gambioin singineve balañjik Jisasitik malanjive. Yila balañju anjataseñeñ wunu

palasakik suwi malañive. ⁴ Malañivekandi ta wuleve, mftoton apimomowove. Ta wulevekandi vaviki kive mfot wunambinik vanjile ñisemik malañkiveve. Malañkivevekandi Jisasilin toneve mit wofop wofop yetik kutak mfaman-danjeve valan. Mfamandañevekandi mfot kumbanjik palasaktiliaka apikukuwo ga bumbeve.

⁵ De, Jisasilin kavik wuleve, bikik juñjuñamalin kavik toneve, "Jisasikik pitikin gasak kasik balañjik anafak paviliyapa." Wulevekandi wun kavik galaveve, "Nakik wufaka, njin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Njin anañ valambale."

⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* yisiwi toneve Jisasindi. Valan bikik kumbangiti kavik juñjaveve, ⁷ "Kasik balañjikin wun kavik aipandi sivitva? Wun wokok wuñ ñaikik malañkiva. Wun kavik juñava, wun Gotoñgo tonma! Gotin wun wusuak ñaikik pava kavik, balañjukok yaka wulu valamba.

⁸ Kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun kavik juñjavevendi, de, kepat Jisasilin wokoki bikik juñjuñamavi wuleve. Kapekandi wun valatik kavik galaveve, "Ben bikik kumbangiti kavik aipandi juñava? ⁹ Kasik kiliandi gaminjin singineve balañjiktik avik sivilapa, njin? Kavik waingeve sivilapati, 'Njin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Njin anañ valambale.' Kavik waingeve sivilapati, 'Din kambewi, dakik palasak yive dalañime.' ¹⁰ Kape njin be apikakalayapa, Balañjikik Fakin yaka wulu valambangapale pitikin kasik mañjikatik tonma."

Kavik sivilevekandi wun kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju valambevekandi katik kiliandi gaminjin singineve balañjik wulevekandi kavik galaveve, ¹¹ "Njin dutuk sivitva, kambewi, dakik palasak yive, mftok dalañime."

¹² Kapekandi katik avit kambeketekandi wokok palasak yive salaveve, balañju wofopkik sipalati. Kapekandi bikik kumbangin kambekevendi valan Got apikileve. Valan kavik galaveve, "Anañ amban kavik tonmale wulu ava wutve."

*Jisasilin Livai galaveve
(Matyu 9.9-13 na Luk 5.27-32)*

¹³ De, Jisasilin yika ñimeve mañamguan vevekatik. Ñimevendi balañju wofopin yinji yinji makolokilali wunutuk. Kapendi wun valatik yikali yikali mfititiwi sivileve. ¹⁴ De, wun ñimevekandi wuleve, Livai galavale avit. Wun Alfius galavale avitkik fak. Livaisin yisiwi toneve yetik takis yivangapale mftok. Jisasilin wunutuk kavik

galaveve, “Nunu vañjenme njime!” Kape, de, Livaisin kambekevekandi Jisas vañjenme njimeve.

¹⁵ De, Jisasilin Livaikik mfotok njimevekandi yisiwi jeñjek jiveve. Takis yivançgapale balañju gasakamananđi yaka wulu pavale balañju gasakamananđin yisiwi toneve, Jisasindi wokok gunđundandi wakan. Vala wusandanđin Jisas vañjeneve.

¹⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañju*, valan Farisitile* autu toneve, valan wuleve Jisasilin yisiwi jeñjek jiveve yila yaka wulu pavale balañjundi yila takis yivançgapale balañjundi. Kapekandi valan wokok gunđundatik kavik kombiiyeve, “Takis yivançgapale balañjundi yaka wulu pavale balañjundi Jisasilin jeñjek aipańga jiva?”

¹⁷ De, Jisasilin kavik biiyevekandi valatik kavik galaveve, “Anafak tonmale balañjun doktatik ka njimi. Kayi. Maliwale balañjun jaikik doktatik njima. Miňakavik njin anafak wulu pavale balañju joñmi ga yinjimańga ava yinjime. Kayi. Njin yaka wulu pavale balañju joñmańga yinjimeve.”

Jisasilin jeñjek kakambale wulu sivileve

(Matyu 9.14-17 na Luk 5.33-39)

¹⁸ De, yila valundi Jonkik gunđundandi Farisitile* autun jeñjek wofop kakambeve. Ava jive. Kape, de, yila balañjun Jisasitik njime kavik kombiiyeve, “Jonkik gunđundandi Farisitile autukik gunđundan jeñjek kakamba. Ka jivi. Kape dakik gungundan jeñjek ka kakambi. Valan jeñjek jiva. Aipańga jiva?”

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Me yivapale vitik njimale balañjun jeñjek kakambala, katik me yivapale avitin valandi tonma? Kayi. Wun valandi tonmalen valan jeñjek ka kakambi. ²⁰ Pindań yila balañjun katik avit malanđapa. Katik vandi valan jeñjek kakambapa.”

²¹ De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Yila balañjun yetik anikik watań yindaj yive yetik pilik watańile guan mfindinjmalen, wun pindań andakambindi mfapetańmi pilik watan ga pitiwikapa. Pitikivakandi katik guanin gasak tonapa. Kapekandi balañjun kavik ka pavi.”

²² De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “De, balañjun anikik wain mańam yañjik jak mfisakik ka fulapayi.* Kavik pavalen wun gifimbe kivakandi pitiwíki wain mańamin salave sakapa. Kape jak mfisakin yakakatik tonapa. Kayi. Anikik wain anikik jak mfisakik fulapa.”

* **2:22** Anań valan kavik paveve, valan yetik jak mfisak yivevekandi yika mfidińevekandi wain mańam suwove.

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vakik wulu sivileve
(Matyu 12.1-8 na Luk 6.1-5)*

²³ De, yetik Yisi Tonimbale Vandi* Jisasilin yetik wit mandivale balam kumbanjik njimeve. Wunundi wakan njimeve wokok gunjundan wit mavi vekeve. ²⁴ De, yila Farisitile* autun wunutuk kavik galaveve, “Valan kakambale wulu Yisi Tonimbale Vandi aipandi pava?”

²⁵ Jisasilin valatik kavik sivileve, “Devitin anañ paveve wulu moleve anañ anañ, yetik balañjikin. Ben katik momotva ava wuleka? Wunundi yila balañjun yatangin gunajan toneve. Valan jeñjekin miñakik. ²⁶ Katik vandi Apiatalin Gotkik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin* toneve. Devitin*Gasak Wamik* njimevekandi katik Gotkik makitik mandivale bret jiveve. Katik Gasak Wamile Wakundun busuak ñaikik jivale bret. Yila balañjun ka jivi, kakamba. Kape Devitin jive masiveve wunundi wakan njimeve balañjutuk.”

²⁷ Jisasilin kavila Farisitile aututik kavik sivileve, “Gotin Yisi Tonimbale Va mandiveve balañju anafak ga tonmaña. Kape Gotin balañju ava mandive Yisi Tonimbale Va anafak ga tonmaña. ²⁸ Miyakavik Balañjikik Fakin* Yisi Tonimbale Vakik Gasak Wakin tonma.”

3

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vandi
yetik avitkik kilik anafak ga toneve
(Matyu 12.9-14 na Luk 6.6-11)*

¹ De, Jisasilin yetik Sa Wamik* yika loveve. Lovevekandi ñaikik kilik sisinqilifukik avitín toneve, katik Sa Wamik.

² Katik Sa Wam kumbanile balañjun Jisas wutve jileve. Wun katik avit anafak ga tonapati Yisi Tonimbale Vandi. Kavik pavalen valan wulu mandive sivitvanga juñaveve wunutuk.

³ De, Jisasilin katik kilik sisinqilifukik avitik galaveve, “Din kaipatik njime.” ⁴ Jisasilin valatik kavik kombiiyeve, “Yisi Tonimbale Vandi ala wulu kakamba, ala wulu anafak tonma? Wulu anafu pavati, yaka wulu pavati? Balañju anafak ga tonmati, balañju matve ga sinqinmati?”

Kape valan wulu ava sivitve. ⁵ De, Jisasilin vala jitve vanj jilevekandi wokok kumbanjin akalakive. Bikik kumbangin yakakale toneve. De, Jisasilin wokok kumbanjin akalakeve. De, wun katik avitik sivileve, “Din dakik kilik apipiliñjiwi.” De, Wun wokok kilik apipiliñjiwevekandi anafak toneve.

⁶ Sa Wami salavevekandi kavila Farisitile* autun Herotkik* autundi mfakuñgumove, Jisas ga sinqinmangapale wulu ginambeve.

*Balañju gasakamanaj mañamguan vevekatik
mfakuñguñove
(Luk 6.17-19)*

⁷ De, Jisasilin wokok gungundandi Galili mañamguanik njimeve. Distrik Galilitile balañjun wusandanj wakan njimeve. Distrik Jutatile balañjun wakan, ⁸ siti Jerusalemile balañjun wakan, distrik Idumeatile balañjun wakan, mañamguan Jordan ançindanjile balañjun wakan njimeve. Siti Tair vevekatilendi siti Saidon vevekatile balañju wusandanjin wakan njimeve. Valan wokok wun paveve papava biyyevekandi wunutuk njimeve.

⁹ Jisasilin wokok gungundatik galaveve yetik bali vevekatik malanjmi mandivanja, kavila balañju wusandanjin wunu towok gifutupandu. ¹⁰ Wun balañju wusandanj anafak ga toneve, kapendi maliwale balañju wofopin wunu gifutupeve, wunu mfovanja. ¹¹ De, balañjutuk mamalik masivale sulak yakakale, valan Jisas wulevekandi, valan Jisasikik makitik kumu filekevekandi kavik joñmi galaveve, “Du Gotkik Fak.” ¹² Jisasilin apikakambe sivileve, “Ben ñunu sivitve masivandu.”

*Jisasilin 12 autu akakalawove Aposel ga tonmañga
(Matyu 10.1-4 na Luk 6.12-16)*

¹³ De, Jisasilin lamik kivevekandi, wun milikive balañju wun kañinjive. Kapendi valan wunutuk njimeve. ¹⁴ Wun 12 autu akakalayeve wunundi wakan tonmakandi apisukuvanja Gotkik wulu sivitvakandi ¹⁵ sulak yakakale sañjanmanjgapale pitik yivanja.

¹⁶ Kavila 12 autukok wuñja kavik tonma: Saimon, Jisasilin yetik wuñ galaveve, Pita. ¹⁷ Sepetikik fak Jemsindi wokok wufaka Jon. Kavila alawiñ wun yetik wuñ kavik galaveve, Boanerges. Ambikik balañdi katik wuñkik asik kavik galava, bambalanduñuñgo fu. ¹⁸ Yila balañju Andrundi Filipti Bartolomyundi Matyundi Tomasindi yetik Jems, Alfiusikik fakti Tatiusindi yetik Saimon, Selotile* balañjikti ¹⁹ Jutas Iskariot. Jutasilin mamatutuk Jisas kindinjmi suwapale fak.

Yila balañjun galaveve

*Jisasilin Belsepulkik pitiki wokok wulu paveve
(Matyu 12.24-32 na Luk 11.14-23 na 12.10)*

²⁰ De, Jisasilin wokok mfotok njimeve. Njimevendi balañju wusandanjin yika wunutuk njimeve mfakuñguñove. Kapendi wun wokok gungundandi jeñjek akafayi jivapa?

* **3:18** Watik gaveka. Yila balañjun kavik galava, kavila Selotile balañjun Romile gavman valambanja milikeve.

21 De, kavik biiyevekandi wokok niñjandi jañasan wunutuk yinjimeve, wunu wuwañga. Valan kavik galaveve, "Wun nanambakandi tonma, kaukatik."

22 De, yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunutuk njimeve. Valan kavik galaveve, "Katik Belsepul galavale sulak yakakatikin wokok kumbañik tonma. Kapekandi wun katik sulak yakakalekik gasak wakinkik pitiki yila sulak yakakale sañjanmı."

23 De, Jisasılıñ vala yinjimañga galaveve. Ynjimevendi wun apikamule wulu kavik sivileve, "Satanin* Satan avik sañjanapa? 24 Naikik lomin giñgani mativavilevekandi yipatili balañjun yipatili balañjundi min njilik tonma, kavik pavalen katik lomin anafak ka tonapayi. 25 De, naikik mfotile balañjun min njilik tonmalen valan anafak ka tonapayi. 26 De, Satanin wokok gungundandi giñgani mativavili min njiliwalen, valan ka sambitve tonapayi. Wun miñakik tonapa.

27 De, yetik fumafumin katik gasak pitiki balañjikik mftotok yatanjin ka lovapayi, lua fombañga. Wun wadefaka kiliwi balawi, lovama, lua fombañga pave.

28 Nın betik wulu vanju galava, balañjun Gotkik wulu anafu yive suwindi, Gotin kavila balañjukok yaka wulundi Got maiyawale wulu bikik safumbatik ka mandive sivilapayi. Valambapa. 29 Kape yetik balañjikin Gotkik Sulak maiyawalen, Gotin katik yakakatik wulu ka valambapayi. Wokok yaka wulu valu valu tonjimama."

30 Kavila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun anañ kavik sivileve, "Wun wokok kumbañik yetik sulak yakakatikin tonma." Kapendi Jisasılıñ kavila wulu sivileve.

Jisasikik womendi wufakali nanafat?

(Matyu 12.46-50 na Luk 8.19-21)

31 De, Jisasikik womendi wufakalin yinjimevekandi tatañgatik sambilevekandi yetik balañjik apisukuveve Jisas ga salavañga pave. 32 Balañju sakimbañin wunundi yisiwi toneve. Valan wunutuk sivileve, "Dakik womendi wufakali tatañgatik tonma. Valan du salavañga galava."

33 De, Jisasılıñ kavik kombiiyeve, "Nakik womendi wufakali nanimba?" 34 Wun kavila wunundi yisiwi toneve balañju jolonevekandi kavik galaveve, "Nakik womeandundi wufakalin kavila. 35 Gotkik wulu pavale balañjun njakik wufaka, njakik sami, njakik wome tonma."

4

Jisasilin balamik jeñjek mandivançgapale wulu apikamule sivileve

(*Matyu 13.1-9 na Luk 8.4-8*)

¹ De, balañju gasakamanaj Jisasitik yika njime mfakunjuñove mfanik, kapendi Jisasilin wulu mfitiñiwí sivileve Galili mañamguan avaki. Kape, de, wun balinik valape yisiwove mañamguanik. De, wofopin siñasij mokalowove. ² Wun yila wulu gasakamanaj apikamule sivileve, valatik.

De, kavik mfitiñiwí sivileve, ³ “De, biiye. Yetik avitín wit mavi mandiveven masoinjimeve, wokok balamik. ⁴ De, wun miyakavik masoinjimevendi yila wit mavi masi kumuwovendi wanjan njime jiveve. ⁵ De, yila wit mavi yetik mindimín vilekik toneve mañjikatik kumuwove. Gasakamanaj mañju miñakik mitik kumuwove. Kape, de, valan kepat pambi takeve. ⁶ Takevekandi valin sikapavendi kepat aliyeve. Simbilin waingeve ava bumbe, kape aliyeve. ⁷ De, yila wit mavi yisakik wulakin giñganik kumuwove, kapendi katik wulakinin vaiyendonevendi kavila witin ava loñmi. ⁸ De, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwove. Kapekandi kambewi gasak tonevekandi yila ñaikik ñaikikin 30 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 60 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 100 loñeve. Wofopin miyakavik loñeve.” ⁹ Kapekandi wun kavik sivileve, “Tuandukok balañjik mikinim biñañgale.”

Jisasilin aipandi apikamule wulu sivileve

(*Matyu 13.10-17 na Luk 8.9-10*)

¹⁰ Jisasilin wokok gungrundandi ñaikik yika tonevendi, yila wunundi wokok 12 gungrundandi toneve balañjun wunutuk kavila apikamule sivileve wulu kombiiyeve. ¹¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben yivale Gotzik lomile fombale wulu, kape yila balañjun ava yive. Apikamule sivitvale wulu katik ñaikik biña, valan. ¹² Kapekandi valan yatañgin jiñjít tonma, kape ka wuti. Yatañgin biimbii tonma, kape ka juñavi. Valan kavik pavalen juñjunjamavi anafak yivakandi Gotin bikik wulu yakakale bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa. Kape kavik ka pavi, valan.”

Jisasilin katik wit mavikik wulukik asik sivileve

(*Matyu 13.18-23 na Luk 8.11-15*)

¹³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Ben kasik apikamule sivitvale wulukik asik ka juñavala? Ben apikamule sivitvale wulu wofopkik asik avik juñavapa? ¹⁴ Katik wit mavi

mandivale avitín wun Gotkík wulu mandíva. ¹⁵ Katík masi kumuwole wit mavi kavik tonma, Gotkík wulu sivítvale mitík yila balañjun wokok wulu biiya, kape Satanín afíndafında njime diwa, katík valan biiyale wulu. ¹⁶ De, miñakavik, kavila wit mavin yetík mindím vilekík tonmale mañjikatík kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkík wulu biiyakandi afíndafında yive vavalawa. ¹⁷ Kape valan símbili miñakík bíkík kumbañgitík. Nasuak nasuak tonmale yila balañjun Gotkík wulu gilípakandi valatík yíkali yíkali yaka wulu pavandi valan Gotkík wulu valamba, kepat. ¹⁸ De, miñakavik, kavila wit mavin yisakík wulakindakík mitík kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkík wulu biiya. ¹⁹ Kape valan mañjikatíle wulu wulu wofop towok junjava. Moni pipiwandi yila lua yivanja miliwa. Kavila wulun wofop Gotkík mangík vaiyendomandi ka loñmi. ²⁰ De, miñakavik, yila wit mavin mañjíka anafakík kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkík wulu biiye yive mfovákandi loñmi, yila ñaikík ñaikíkin 30 loñma, yila ñaikík ñaikíkin 60 loñma, yila ñaikík ñaikíkin 100 loñma.”

*Jisasílin min gísakaivanga ka galavi
(Luk 8.16-18)*

²¹ De, Jisasílin kavi kombiiyeve, “Ben yísi tonmangapale min giniñgindi tiimbala? Kayi. Ben katík min mambat lolomík mandívala? Kayi. Ben mambat vilekík mandívala? Ye! ²² Anañ gísakaivale wulu wofopin wulapa. Anañ fombe tonmale wulu tatangatík tonapa. ²³ Tuandukok balañjík mikinim biiyangale.”

²⁴ Jisasílin valatík kavik sivíleve, “Ben biiyale mangík, ben mfove. Ben atík siñgak masivalen Gotín betík katík ñaikík siñgak masivapa. Kape Gotín betík yila wusandañ masivapa. ²⁵ Yetík balañjíkin yila lua tonmalen, Gotín yika yila lua masivapa wunutuk. Yetík balañjíkin lua miñakík tonmalen, wunutuk tonmale lua wokok, Gotín yivapa.”

Jisasílin katík wit mavin pambi tawale wulu apíkamule sivíleve

²⁶ De, Jisasílin kavik sivíleve, “Gotkík lomin kavikingo tonma, ñaikík balañjíkin wit mavi balamík mandíveve. ²⁷ De, wun wukanda ñemjílalilekandi vasisu pañilali, kape kavila valundi pambi tawi apíkikíva, kape katík balañjíkin katík apíkikivale wulu ka junavi. ²⁸ De, katík mañjikalin woven ga tawi pambi, de, píndan duñmati loñmakandi, de, píndan vanj wokok mavi loñeve. ²⁹ De, kavila witin alivakandi siñginma, kape balam wanjin njima, yivanja pave. Wokok jeñjekin balawale.”

*Jisasilin mastet galavale muŋkik wulu apikamule sivileve
(Matyu 13.31-32 na Luk 13.18-19)*

³⁰ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomin gitik wosenjo tonma? Amban gitik wulu apikamule sivilapa? ³¹ Wun muŋ mastet mavinjo tonma. Katik maŋjikatik mandivale, wun vivitka vanj tonma. Yila mavi wofopin gasak. ³² Kape wunu mandive kambekuakile gasak vanj, wokok yila gasak gu miliyançale, kapendi yila waŋan muaña kawale wokok dindinqatik.”

*Jisasilin apikamule wulu sivileve
(Matyu 13.34-35)*

³³ De, Jisasilin yila kavik tonmale wulu wusandan valatik apikamule sivileve, bikiŋ juŋjuŋamatile gikilikik. ³⁴ Wun vala wofopti tonevekandi apikamule wulu ɿaikik sivileve. Kape wun wokok gunjundandi ɿaikindi tonevekandi, wun wokok wulu wofop matisivajmi sivileve.

*Jisasilin galavevendi vivilimin valambeve
(Matyu 8.23-27 na Luk 8.22-25)*

³⁵ De, katik vanile mfunum, valin mfatiñdimbevendi, Jisasilin wokok gunjundatik sivileve, “Amban angindanjk govapa.” ³⁶ De, valan katik mfakuŋgunjeve mfa valambe njimeve. De, Jisasilin wandefaka balinik valape yisi mfitiwi sivileve. Kapekandi valan wakan valapevekandi njimeve. Yila balinjan wakan njimeve, wunundi.

³⁷ De, gasak vivilimin njimandi pukapukalin gasak vanjin kambekevendi balilin maŋam mfuleve. Gasak maŋam mfulevendi njiliwanga pave. ³⁸ Jisasilin fufu kalaŋmi fop mandive ñembeve vimbati. Kape valan wunu matimfemfembe sivileve, “Watpalaŋ, din sawulu juŋavala, amban siŋginapa!”

³⁹ Kapendi Jisasilin kambekuakave vivilim apivawi galavevekandi maŋam wokok kavik, galaveve, “Balawi! Biam tonme!” Kape, de, vivilimin miňakik, biam toneve maŋamin. ⁴⁰ Jisasilin wokok gunjundatik kavik sivileve, “Ben aipandi valaiva? Ben Gotkik wulu ava yive suwoka?”

⁴¹ De, valan towok valaiveve. Valan bisak sivileve, “Wun nanafat? Wun galavandi vivilimndi maŋamin wokok maŋik biiye pava.”

5

*Jisasilin yetik balaŋjikik dundumiivale
sulak yakakatik saňjaŋeve
(Matyu 8.28-34 na Luk 8.26-39)*

¹ De, Jisasılıн wokok gunjundandi mañamguan anjindanjin goveve, katik Gerasa galavale mitik. ² Govevekandi balini alikivevendi, de, kepat yetik sulak yakakale dundumiivale balañjikin gumbiti salave ɻimeve, Jisasitik. ³ Katik balañjikin gumbitik tonjiłali. Yila balañjun wunu ta kilikeve. Senin ava balawi. ⁴ Valan anañ yikali yikali sendi gambingindi kilia kilikeve. Kape wun kiliatile sen gipitikevekandi gambingitile wokok gipitiwi pata pata ga kumuuwove. De, balañju wofopin pitan miñakik wunu wuwaŋgapale. ⁵ Vasisu wukanda wun gumbitik toneve, kape lambitik. Towok kolekilalilekandi wovene wovene wokok safu mapipiliikeve, mundumundi.

⁶ Wun Jisas ganaingatik wulepakavekandi Jisasitik janjevekandi makiye danđi vandamfufu amandepewi bakti mañjikatik tañmi toneve. ⁷⁻⁸ De, Jisasılıн wunutuk sivileve, “Kasik sulak yakakatik, din wunu valambe!” De, katik balañjikin gasak pítiki joñmi sivileve, “Jisas, du Gotkik fak. Goton wusuak ɻaikik tonma, Gasak Wakin. Din ɻunutuk gitik papa? Nín dutuk Gotkik wunđi angeleñmi sivitva, din ɻunu yakai pavandu.”

⁹ De, Jisasılıн wunutuk kombiiyeve, “Dakik wuñin nani?”

De, wun Jisasitik sivileve, “Nakik wuñin Kamañ. Ñen gasakamanañ.” ¹⁰ Wun Jisas towok galambalambaneve vala sañjañmi yetik mitik ga ɻimandu.

¹¹ De, vevekatik yetik lamik yila vilun sakimbañin jitoneve. ¹² Kavila sulun galambalambanme sivileve, “Ñe kavila vilutuk apisukuve. Ñe valatik ga love.” ¹³ Kape Jisasılıн apisukuve ga ɻime loveve. De, valan katik balañjik valambe salavevekandi vilutuk lovevendi kavila vilu wofopin kambilimik jañ bumbe ɻilikeve mañamguanik. De, 2000-ingo ɻiliwove.

¹⁴ Kape, de, kavila vilu mañjiñjiveve balañjun milevekandi sivileve, gia watikile balañjundi kaukatile balañjutuk. Kape, de, valan wofopin salaveve wulanǵa, katik paveve wulu, gitik wulu. ¹⁵ De, valan Jisasitik ɻimevekandi katik kamañ sulu dundumiivale balañjik wuleve. Wun watañ kiliwi Jisasindi yisitoneve. Wokok junjuñjamalin tukuakeve, kapendi kavila balañjun valaiveve. ¹⁶ Kavila wutvale balañjun Jisasılıн pavale wulu yila balañjutuk sivileve, katik sulak yakakatik dundumiiveve balañjikik wulundi katik vilukik wulu sivileve, valan. ¹⁷ De, kavila balañjun galambalambaneve Jisasılıн bikik mañjika valambe ɻimanǵa.

¹⁸ Jisasilin balinik valapanga pavevendi katik sulak yakakale dundumiivale avit in wakan njimaŋga galambalambaneve Jisasitik. ¹⁹ Kape Jisasilin wunu kavik angeleñmi sivileve, “Din dakik mfotok dalañime, dakik balañjutuk sivitvanga kasik Gasak Wakinin du balambanme pavale wulu.” ²⁰ Kape, de, katik avit in valambe njime sivileve Dekapolis galavale distrikile balañjutuk. Wun Jisasilin wunutuk pavale wulu sivileve, kapendi balañju wofopkik kumbangin kambekeve.

Jisasilin yetik siŋginmale alepti maliwale me anafak ga toneve
(Matyu 9.18-26 na Luk 8.40-56)

²¹ De, Jisasilin yika angindanik gove alikivevendi balañju wusandanin wunutuk mfakuŋguŋove manjamguan vevekatik. ²² De, yetik Sa Wamile* Jairus galavale gasak avit in Jisasitik njimeve. Jisas wulevekandi katik avit in Jisasikik gamburgi mitik njime mfaiyimitve apititilevekandi ²³ galambalambanme kavik galaveve, “Nakik alepin siŋginmanga pava. Din njime kilik mandivanga. Kavik pavalen wun anafak tonapa, ka siŋginapayi.” ²⁴ De, Jisasilin wunundi njimeve.

Gasakamanaj balañjun wakan njime wunu gifutupe njimeve. ²⁵ De, ḥaikik melin wakan njimeve. Wun 12 yia yila valu wusandan ambala towok kakilali. ²⁶ Katik melin gasakamanaj doktalutuk ta njilali. Kape valan wunu towok ga akalakeve kape wun wokok gasakamanaj moni vala ta wusuwi valambeve. Kape wokok mamalikin ava valambe. Avan. Yika gasak toneve.

²⁷ Katik melin Jisasikik wulu biiyeve kapekandi gasakamanaj balañju giŋgani yinjimeve Jisas pindanji. Yinjimevekandi wun Jisasikik wataŋ mativiviñiŋeve. ²⁸ Wun wokoki sivileve, “Nin wokok wataŋ mativiviñiŋmalen, nin anafak tonapa, yika.” ²⁹ De, kepat, wokok ambala matitikaleve. Wun juŋaveve wokok mamalikin wunu valambeve.

³⁰ De, kepat, Jisasilin kavik juŋaveve yila pitikin wunu valambe salaveve. Kapekandi, matiyokolow i sivileve, “Nakik wataŋ nan mativiviñiŋma?”

³¹ De, wokok gungundan wunutuk sivileve, “Balañjun gasakamanaj du gifutupa. Din aipandi galava, ‘Nunu nan mativiviñiŋma?’ ” ³² Kape Jisasilin joloŋeve wunu mativiviñiŋeve balañjik wulanja.

³³ De, katik melin valaive pipikeve. Wun juŋaveve, wokok mamalikin wunu valambeve. Kapekandi Jisasikik makitik

gambingi mfaiyimitve apititilevekandi wulu vanu sivileve. Wun wokok wulu wofop sivileve.

³⁴ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Nakik sami, din kavik junjava, njin dakik mamalik ga apitandanjangapale pitikin tonma. Katik juñjunamandi mamalik valambale, din. Din anafak dalañ junjanime. Din dakik mamalikin yika ka yivapayi.”

³⁵ Valan kamfu sivit tonevekatik, katik bikk Sa Wamile gasak avitkik mftole yetik avitin njime sivileve, “Dakik alepin anañ siñginmale. Watpalan gitik panga malañmanga? Ga tonme.”

³⁶ De, Jisasilin bikk wulu biyulu gilipeve. Wun katik bikk Sa Wamile gasak avitkik kavik sivileve, “Valaivandu. Nakik wulu yive suwi.”

³⁷ De, wun balañju wofop aŋgiñehevrekandi wun aliluañguan balañju ñaikik malañeve, Pitandi Jemsindi Jon, Jemsikik wufaka, kavila aliluañguan ñaikindi wakan njimeve. ³⁸ De, valan katik wamile gasak avitkik mftok njimevekandi, Jisasilin kavik wuleve, yila balañjun jipala salaveve, kape yila balañjun towok yekeve. De, gasak dindingit paveve, valan. ³⁹ De, Jisasilin lovevekandi sivileve, “Ben aipandi gasak dindingit pandi pandi yewi? Wun ava siñginme. Wun ñemba.” ⁴⁰ Kape valan wunu sekeve.

De, wun vala wofop tatanjatik sañjaneve. Sañjanevekandi katik alepkik womendi wañdi wokok wunundi njimeve balañjundi katik alepin toneve mitik loveve. ⁴¹ De, wun katik alepkik kilik mfovevekandi galaveve, “Talita kum.” Wun ambikkik balañdi kavik galava, “Kasik alepat, njin du galava, din kambewi!”

⁴² De, kepat katik alepin kambekevekandi makajimeve. Wun 12 krismas toneve. De, kavila balañjun wutve vilawiki pikiliyeve, towok pikiliyeve. ⁴³ De, Jisasilin valatik towok sivileve kasik wulu yila balañjutuk sivitve masivandu. Kavik sivilevekandi yila jeñjek katik aleptik masivanja galaveve.

6

*Nasaletile balañjun Jisas gilipe ambikapeve
(Matyu 13.53-58 na Luk 4.16-30)*

¹ De, Jisasilin katik mit valambe njimeve wokok watikik. Wokok gunjundandi wakan njimeve. ² De, katik Yisi Tonimbale Vandi* wun Sa Wamik* love mfititi mfititi sivileve. Wulu biyeye balañju wusandanjan pikiliye sivileve, “Kasik avitin kavila wulu akati yivale? Katik wunutuk

tonmale gasak juŋjuŋamalın avik tonma? Kasik avitİN kavila gasak pitiKİ wulu akati yivale? ³ Wun katik kilikvali. Wun Mariakik fak. Wun Jemsindi Josepindi Jutasindi Saimonkik wuŋgiak. Wokok samilu ambandi tonma.” Kavik sivilevekandi, de, bikik kumbanġin akakalakeve, wunundi.

⁴ De, Jisasilin kavik sivileve, “Balañjun Gotkik maŋgik malaŋmi sivitvale balañjik akitva, kape wokok watik ɳaikik valan wunu ka akitvi, wokok ŋinjan wunu ka akitvi, wokok mfotile balañjun wunu ka akitvi.” ⁵ Kape, de, Jisasilin gasak pitiKİ wulu katik watikik avik pavapa? Kape wun ɳaikik ɳaikik maliwale balañju kilik mandivevendi apitandanjeve. ⁶ Valan wokok wulu ava yive suwi, kapendi wun towok juŋaveve.

Jisasilin wokok 12 guŋgundaapisukuveve yila wulu pavaŋga

(Matyu 10.5-15 na Luk 9.1-6)

De, Jisasilin wokok guŋgundandi wata watatik ɳilali mfititi mfititi sivileve. ⁷ Kape, de, wun wokok 12 guŋgunda kañinjimileve. Kañinjimilevekandi asikuveve alawiñe alawiñe Gotkik wulu sivitvanja. Wun valatik pitiK masiveve sulak yakakale sañjaŋmaŋgapale. ⁸⁻⁹ Wun kavik galaveve, “Ben muŋfuti sundi safutile wataŋ ɳaikik malaŋmi. Kape yetik wataŋdi kaŋgaindi bretandi yila monindi malaŋmandu.” ¹⁰ Wun valatik galaveve, “Ben yetik watikik ɳime apisalavakandi yetik ɳaikik mfotok love tonmumfu. Ben katik mfot valambe yetik mfotok ɳimandu. Kape yetik watik ɳimamaŋga pavalen, de, katik vandi katik mfot valabumfu. ¹¹ De, katik watikile balañjun be yivulu gilipakandi bikik wulu biiyulu gilipalen, de, ben vala valambe ɳimumfu. Kavik pavapalen ben bikik gambiŋgitile maŋju bimbiliŋmumfu. Kavik pamfu kavila balañjun bikik yaka wulu ga juŋavaŋgapale.”

¹² Kape, de, kavila guŋgundan wata watatik ɳini salavevekandi sivileve, yila balañju anafak juŋjuŋama ga yivanja pave. ¹³ Valan sulak yakakale wusandaŋ sañjaŋevekandi maliwale balañju gasakamananjik wel mandive anafak ga toneve.

Herotin sivive Jonkik fop ga matipitiwove

(Matyu 14.1-12 na Luk 3.19-20 na 9.7-9)

¹⁴ De, Herot* galavale juwutkasakin biiyeve Jisasikik wuŋjin gasak toneve, mita mitatik. Yila balañjun kavik galaveve, “Jon, katik balañju maŋamik gaŋga bumbeve balañjikin, wun siŋgineve kape guami yika kambekevekandi yika wun Jisas tonma. Kapekandi kavila gasak

pitikie wulu pava.”¹⁵ Kape yila balañjun kavik galaveve, “Elaijalin* Jisas tonma.” Kape yilan galaveve, “Wun yetik Gotkik mañgik malañmi sivitvale balañjik, anañkik Gotkik mañgik malañmi sivitvale balañjikingo tonma.”

¹⁶ De, Herotin kavila wulu biyyevekandi sivileve, “Nin sivitve Jonkik fop ga matipitikeve, kape wun guami yika kambekeve.”

¹⁷⁻¹⁸ Anañ Herotin wokok Filip galavale wufakakik Herotias galavale me vasomileve. Jonon Herotik kavik sivileve, “Gotkik wulun kakambeve dakik wufakakik me vasomileve wulu.”

Kape, de, Herotin wokok matamatu ga ñimeve Jon wuwí muñjimik suwove.

¹⁹ Kape, de, Herotiasikik kumban akalakilali Jondi. Wun Jon ga siñginmañga ta sivileve. ²⁰ Herotin Jon valaiveve. Wun junjaveve Jonon balañjik anafawali, Gotkik wulu ñaikik pavale balañjik. Kapekandi wun Jon anafak ga tonmañga paveve. Jonon Gotkik wulu sivilevendi Herotin Jonkik mañgik biyyevekandi wokok kumbañin towok kambekeve, kape wun yikali yikali biyyańga miliikeve.

²¹ De, pindaj Herotiasilin Jon ga siñginmañgapale juñjuñama kavik yiveve. Herotin yetik gasak vit paveve wokok womelin wunu kakeve vandi. Kape katik vitik wokok wakindundi matamatkasundi Galilitile yila gasak autun yinjimeve. ²² De, Herotiasikik alepin love giñ siliiveve, kapendi Heroti wokok vitik yinjimeve balañjun vavalakeve. Kapekandi Herotin katik aleptik kavik sivileve, “Din miliwale lua ñunu kombiiyumfu, nin masapa.” ²³ Wun galaveve, “Nin ka galavalajanapayi. Din gitik lua gitik lua kombiiyalen, nin masapa. Din ñakik lomile yipat yivanja miliwalen, nin giñgani vawa dutuk yipat masapa.”

²⁴ De, katik alepin wokok wometik salave kombiiyeve, “Nin avik galavapa?”

De, wokok womelin galaveve, “Jon, katik balañju mañamik gaña bumbeve balañjik, din wokok fop kombiiyumfu.”

²⁵ De, kepat katik alepin afindafında ñime galaveve Herotik, “Nin kavik miliwa, katik balañju mañamik gaña bumbeve balañjik, Jon, din wokok fop kamfu kamfu anjatik suwi masive ñunutuk.”

²⁶ De, Herotin katik wulu biyyevekandi juñambii juñambiiyeve. Kape wun wokok anañ towok sivileve wulu junjaveve. Wun kavila vitik yinjimale balañju mimiñlikeve, kapekandi kavila wun sivileve wulu valambulu gilipeve. ²⁷ De, wun yetik wunundi tonmale matamat apisukuve ga ñimeve Jonkik fop matipitiwi yivanja. Katik

matamatin muñjimik njimevekandi Jonkik fop matipitiikeve.
²⁸ Matipitiwevekandi anjistik suwi malañmi masiveve aleptik. De, katik alepin wokok wometik masiveve.

²⁹ De, kavila wulu biiyevekandi Jonkik gungundan njimeve Jon sisinjgin yive malañmi mandiveve guamik.

Jisasilin jeñjek 5000 aututuk masiveve

(Matyu 14.13-21 na Luk 9.10-17 na Jon 6.1-13)

³⁰ De, kavila Jisasilin apisukuveve 12 balañjun wunutuk yika yinjimevekandi bikik valan paveve papavandi mfititiwi sivileve wulu Jisasitik sivileve.

³¹ De, balañju gasakamanajin valatik yikali yikali yinjimeve, kapendi valan jeñjek avik jivapa? De, Jisasilin wokok gungundatik kavik sivileve, “De, ñunundi njime. Amban muñuñgumbañik ñimama, yisi wulianga.” ³² De, valan busuak ñaikik balindi muñuñgumbañik njimeve.

³³ Valan njimevendi yila balañju wusandanjin wule junave njimeve. Wata watatile balañju wusandanjin masi jañmi njimeve, bindefop. ³⁴ De, Jisasilin alikivevekandi wuleve balañjun mfakunguñove mfa. Wulevekandi balambaneve. Wun kavik wuleve valan sipsip fuingo toneve, valan mañjiñjiveve balañjikin miñakik. De, wun wulu gasakamanaj mfititiwi sivileve, valatik.

³⁵ Kape, de, mfunum, valin bumbevendi wokok gungundan Jisasitik njime sivileve, “Kaikalın muñuñgumbañ, de, valin bumba. ³⁶ Kavila balañju ga njime veveka miñandi watatik, bikik jeñjek ga wusuwanja.”

³⁷ Kape Jisasilin wokok gungundatik kavik sivileve, “Ben jeñjek masive, valatik.”

De, valan wunu kombiiyeve, “Ñen 200 valu tonapale monitile breta wusuwapala, valatik masive ga jivanja?”

³⁸ Wun valatik sivileve, “Ben breta akuanjin tonma? Wutvanja dalañime.”

Valan njime wutve balakevekandi yika yinjime sivileve, “Ñen ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña tonma.”

³⁹ De, Jisasilin kavila balañju wofoptik kavik galaveve, “Ben gumu gumu yisiwì, anafak vasembañik.” ⁴⁰ De, valan gumu gumu yisiwove, yilan 100 100 yisiwove, yilan 50 50 yisiwove.

⁴¹ De, Jisasilin kavila ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña yivevekandi fiñga matañmi wulevekandi Gotik akitve kukuñeve. Kukuñevekandi breta pitíwi masiveve wokok gungundatik kavila balañjutuk masivañgapale. Pavevekandi wun kavila alawiñ yesiña pitíwi masiveve, wofoptik.

⁴² Kape, de, vala wofopin jive balakeve. ⁴³ De, valan yila yisiñgalindi breta yila 12 banda yive suwi mimilesekeve. ⁴⁴ De, 5000 autun katik jeñjek jiveve.

*Jisasilin mañamguan vilekik njimeve
(Matyu 14.22-33 na Luk 6.16-21)*

⁴⁵ Jisasilin wokok gungunda balinik ga valapeve anjindanik govanja, bindefop. Wun Betsaita galavale watikik ga goeveve, vala. Wun wusuak toneve, kavila yila balañju bikik mfututuk ga njimanga pave. ⁴⁶ De, wun kavila balañju ga njime balakevekandi yetik lamik njime kivevekandi Got kukuñmañga.

⁴⁷ De, katik wukan vañ, katik balilin mañamguan gjnganik toneve. Kape Jisas wusuak sinjasinik toneve. ⁴⁸ De, wun kavik wuleve wokok gungundan towok yikiveve, kape gasak vivilimin bikik mapalatik njimevendi ta yikiveve.

De, valitik Jisasilin njimeve mañam vileki. Wun vala valambe njimanga paveve, ⁴⁹ kape valan mañam veleki wunu wuleve. Kapekandi sinqin mui junavevekandi kolekeve. ⁵⁰ Vala wofopin wunu wule valaiyeve. De, kepat wun valatik galaveve, "Nunu kasik. Valaivandu! Kumbañgi ditipata tonme." ⁵¹ De, wun valandi balini valapevendi katik vivilimin valambeve. De, valan wutve towok mfulawikeve.

⁵² Valan katik breta masiveve wulukik asik mañgoveve. Valan sipilavit yakakale balañju.

*Jisasilin yila maliwale balañju anafak ga toneve, Genesaretik
(Matyu 14.34-36)*

⁵³ De, Jisasilin wokok gungundandi mañamguan anjindanik goevevekandi Genesaret galavale mitik njime bali diñeve. ⁵⁴ Diñevekandi bali valambe alikivevendi kavila balañjun wunu wule junaveve. ⁵⁵ Kapekandi valan bikik mita mita wofop jañivekandi maliwale balañju yiveve. Valan palasuandi malanjeve maliwale balañju katik Jisasilin tonmale mitik anañ biyyeve, valan. ⁵⁶ De, Jisasilin njimeve mita wofop, wata wofop, gia wata wofop, mia mita wofop, valan bikik maliwale balañju malanjmi mfelekeve, bikik makalowale mfanik. Valan pavevekandi Jisasisitik galambalambaneve wokok watanjile mfumfut mativiviñiñmañga. Wokok watanjile mfumfut mativiviñiñeve balañju wofopin bikik mamalun valambeve.

*Jisasılıñ galaveve
Gotin Masiveve Gonguanymali Wulun gasak van tonma
(Matyu 15.1-9)*

¹ De, yila Farisitile* autundi yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* Jisasitik mfakunjuñove.
² Mfakunjuñovekandi wuleve Jisasikik yila gunjundan jeñjek jiveve, kape bikik kilia yakakale, valan ava andakambe manjamik.

³ (Kavila Farisitile balañjundi yila Jutatile balañjun wofopin bikik kilia ka andakambalen jeñjek ka jivapayi. Anañkik balañjun masiveve bikik gonguanymali fulakin kavik toneve. ⁴ Valan maket mandivale mfanik ñime yinjimevekandi, yatañgin ava jive. Valan wandefaka manjam andakambeve. Bikik gonguanymali wulu wusandaj miñakavik vañjeneve. Bikik wambikasundi susumundi giniñgiñe andakambeve.)*

⁵ De, kavila Farisitile balañjundi Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun Jisasitik kombiiyeve, “Dakik gunjundan aipandi anañkik balañjun masiveve gonguanymali fulak ava pave? Valan yatañgin jiva, kape bikik kilia yakakale, ava andakambe.”

⁶ De, Jisasılıñ valatik galaveve, “Ben velek mapalandi sivitvale balañju! Katik Aisaia* galavale Gotkik manjik malanjmi sivileve balañjikin bikik fulak waingeve galaveve. Anañ anañ wun kavik moleve, ‘Kavila balañjun ñunu manju ñaikikti akitva, kape bikik kumbañgin ganaingitik tonma. ⁷ Valan ñunu yatañgin ta kukuñma, valan balañjukok mfitiwiwali wulu ñakik wululuñgo galava.’”

⁸ Jisasılıñ Aisaiañkik wulu kavik galavevekandi wun wusuak yika kavik galaveve, “Ben Gotin Masiveve Gonguanymali Fulak pindave kape balañjukok gonguanymali wulu pava. ⁹ Ben kavik junava, Gotin Masiveve Gonguanymali Fulak valambakandi kape anañkik balañjukok gonguanymali fulak pava, katik anafak, a? ¹⁰ Mosesilin* anañ anañ galaveve, ‘Dakik wandi wome fofonombe.’ Wun miyakavik galaveve, ‘Yetik balañjikin wokok wañdi wome mongopalen, ben katik balañjik matve ga siñginme.’ ¹¹⁻¹² Kape ben pindavakandi galava yetik balañjikin wokok womendi wañtik masivangapale lua wun anañ galaveve Gotik masivanja, wun wokok womendi wañtik masivandu. Kakamba. Gotkik lua. ¹³ Ben miñakavik Gotin Masiveve Gonguanymali Fulak

* **7:4** Valan mamalik ava juñave, valan andakanja miyakik lua dañave.

valambakandi kape anañkik balañjun betik masiveve goñguanmali fulak ben katik pava. Ben miñakavik pava yila wulu wusandanj.”

*Jisasilin galaveve
kumbañile wulun pave ga tonma
balañjik yakakatik*
(Matyu 15.10-20)

¹⁴ De, Jisasilin galaveve yila balañju wunutuk yika mfakuñgumañga. Yñimevendi wun galaveve, “Ben ñakik wulu biiye juñave. ¹⁵⁻¹⁶ Tatañgatile yetik wosen balañjiklik lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. Kayi. Balañjiklik kumbañile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa.”

¹⁷ De, Jisasilin kavila balañju valambevekandi mftotok ñime lovevendi wokok gunjundan wunutuk ñime kombiiyeve katik mfititik sivileve wulu. ¹⁸ De, wun valatik kavik galaveve, “Ben wakan juñjuñama miñakik, a? Ben ka juñavai, a? Tatañgatile yetik wosen balañjiklik kumbañik lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. ¹⁹ Katik wosen dau ñaikik love salave, kape katik balañjiklik juñjuñamatik ka lovapayi.”

Jisasilin kavila anañ galaveve wulu galavevendi, de, jeñjekin wofopin anafawali tonma, Gotkik makiti.†

²⁰ Jisasilin yika kavik galaveve, “Balañjiklik kumbañile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa. ²¹⁻²² Balañjukok kumbañile yila yakatik juñjuñamalin salava. Kavila kavik tonma, mendulak fulak pava, lua fomba, balañju mat mat gañga siñginma, wutviliwa, yaka wulu yaka wulu pamfuluwa, apipilaiva, mimilika miñakik, mfamuñjuwa, maiyawa, wovene yatañgin malañkiva, kakangin. ²³ Kavila yaka wulun balañjiklik kumbañile. Valan katik balañjik yakatik ga tonma.”

Yetik Fonisiatile melin juñaveve Jisasilin pitikie kapekandi wulu paveve

(Matyu 15.21-28)

²⁴ De, Jisasilin katik watik valambe ñimeve Tair galavale siti vevekatile mitik. Wun kaukati yetik mftotok loveve, kape wokok safulun pimbiliñmeve, kapekandi wun yila balañjun wunu wutvulu gilipeve. Kape wun avik gulipiñiyapa?

²⁵ De, yetik melin, yetik sulak yakakatikin wokok aleptik dundumiiyeve. Katik melin biiyeve Jisasilin yñimeve,

† 7:19 Mamalukik wulu gaveka. Wokok wulu balañjiklik fulak galava.

cape, de, wun njimeve Jisasikik gaminjikitik vandamfufundi amandepewi bakti mañjikatik mandiveve.

²⁶ Katik melin yetik wutakiwi. Wokok goñguanjamali fulakin Gris galavale lomile, kape wokok wunu kaweve watikin Sairofonisia galavale distrikile.

Wun Jisasitik yinjimevekandi galambalambaneve Jisasilin wokok alep dundumiiyeve sulak yakatatik sañjañmanja. ²⁷ Kape Jisasilin wunutuk galaveve, “Faklia bindefaka ga jive. Fakliakik bret yive kindutik malipakile fulakin yakatik.”

²⁸ Kape katik melin wunutuk sivileve, “Gasak Wakin, mambat lolomile kindun fakliakik jeñjek vivili jiva.”

²⁹ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din kavik galavandi, njin anafak biiya, kape din dalañjime. Katik sulak yakatatikin dakik alep valambe njima.”

³⁰ De, katik melin mfotok njimevekandi wuleve, wokok alepin ñeñembanjk yokowi toneve. Katik sulak yakatikin anañ valambe njimeve.

Jisasilin jaikik tuandundi manjik miyakik balañjik anafak ga toneve

³¹ De, Jisasilin Tair valambe njimeve Saidon galavale distrikik. Kauka valambe njimeve Dekapolis galavale distrikik. Kauka valambe njimeve Galili galavale manjamguanik.

³² De, valan yetik tuandusin balañjik Jisasitik malanjeve. Wokok belin gikiliikeve, wulu waingeve ava sivitve. Kape valan Jisasitik galaveve wokok kilik mandivanja, katik balañjik anafak ga tonmanja.

³³ De, Jisasilin katik balañjik yive kavila yila balañjukok mit valambe njimileve. Njimilevekandi wokok kiliwavi katik balañjikik tuandutuk suwovekandi susupi tulevekandi wokok kilik katik balañjikik betik mandiveve. ³⁴ De, Jisasilin fiñga wunabin givatanjmi wulevekandi, sikaiñevekandi katik balañjikitik galaveve, “Efata!” Katik wulu amban kavik galava, “Tikuaka!”

³⁵ De, kepat wokok tuandun tikuakevekandi wokok belin anafak tonevekandi wulu waingeve sivileve ³⁶ De, Jisasilin valatik galaveve yila balañjutuk sivitvandu, kape valan bala pindave sivileve. Wun towok apikakambe sivileve, kape valan Jisasikik manjik yika towok bala pindave sivileve. ³⁷ Kape, de, kavila yila balañjun, bikik kumbarigin towok van kambekeve, kapekandi galaveve, “Wun wulu wulu wofop waingeve pava. Wun tuandusin balañju wulu ga biiya. Wun manjik miyakik balañju wulu ga sivitva.”

8

*Jisasilin jeñjek masiveve 4000 balañjutuk
(Matyu 15.32-39)*

¹ De, yetik vandi yila balañjun wusandan mfakunjuñjove, kape valan jeñjekin miñakik. Kape, de, Jisasilin wokok gunjunda kañiñmi ga yinjimevekandi galaveve, ² “Nin kavila balañju balambanma. Valan valu alilam tonmale, kape jeñjekin miñakik. ³ Nin vala yatañgin gunaña apisukuvalen bikik mfututuk, yilan gunajaka masi siñginapati. Yilan ganaiñgati yinjimale.”

⁴ De, wokok gunjundan wunutuk galaveve, “Kaikalın muñuñgumbañ, jeñjek miyakik mit. Amba breta akati yivapa kavila balañju ga jivañga?”

“Wun valatik kombiiyeve, “Ben breta akuañ?”

Valan galaveve, “7 breta.”

⁶ De, Jisasilin galave mañjikatik ga yisiwove, kavila balañju. Wun kavila 7 breta yivevekandi Gotik akitve kukuñekekandi pitiki masiveve wokok gunjundatik, kavila yila balañjutuk ga masivanja. De, valan kavila balañjutuk masiveve. ⁷ De, valan yila sa yesiña toneve, ñaikile. Wun Got akitve galavevekandi kavila yesiña ga masiveve, miyakavik.

⁸ Valan jeñjek jive mamalasewi balawi, valambeve makandu 7 bandatik yive suwi mamalasekeve. ⁹ Kavila balañjun 4,000-iñgo toneve.

¹⁰ De, Jisasilin vala apisukeve ga ñimevekandi wun wokok gunjundandi yetik balini valape añañdañik goeveve Dalmanuta galavale distrikik.

*Farisitile balañjun Jisas galaveve
yila gasak pitikie wulu pavañga
(Matyu 16.1-4)*

¹¹ De, yila Farisitile* autun Jisasiñk yinjimeve wunundi towok bala sivileve. Valan wunu apipilayeve, yetik ga junjavañgapale gasak pitikie wulu wunutuk ga pavanga. Valan yila wulu wokok safutuk mandive sivitvañga junaveve.

¹² De, Jisasilin wokok kumbanjin sañmiki apiwoselevekandi kavik galaveve, “Kamfu tonmale balañjun ga junjavañgapale gasak pitikile wulu aipandi wulanja miliwa? Nin wulu vanju betik sivitva, valan ka wulapayi. Nin vala ga wutvañga ka pavapayi.” ¹³ De, wun vala valambe ñimevekandi balinik yika valapevekandi añañdañik goeveve.

*Jisasilin yis apikamule wulu sivileve
(Matyu 16.5-12)*

¹⁴ De, Jisasindi wokok gungundan bret ginanambe valambe njimeve. Naikik bret naikikin bali kumbañik toneve. ¹⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben waingeve, Farisitile* autukok yisndi Herotkik* autukok yis. Ben waingeve.”

¹⁶ Wokok gungundan bikik gumi wokok sivileve wulu sivit piiyeve. Valan kavik sivileve, “Amban bretin miñakik.”

¹⁷ Jisasilin valan sivileve wulu junavevekandi sivileve, “Ben aipandi bretin miyakik tonmale wulu sivitva? Ben ka junavi, a? Bikik kumbañgi ava tikuakika? Bikik juñjuñamalin apivitipalia? ¹⁸ Ben sipalakik, kape ka wuti, a? Ben tuandukok, kape ka bisi, a? Ben ginanambale, a?”

¹⁹ Njin bret naikik kilik pitik pilinevekandi 5,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuan banda suwove?”

Valan wunutuk sivileve, “12.”

²⁰ Jisasilin valatik yika galaveve, “Njin bret 7 pitik pilinevekandi 4,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuan banda suwove?”

Valan wunutuk sivileve, “7.”

²¹ Wun valatik galaveve, “Ben ka junavi, a?”

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

²² De, Jisasindi wokok gungundan Betsaita galavale watikik apisalave njimeve. Apisalave njimevendi katik watikile balañjun wunutuk malanjeve yetik sipala yakakalekik balañjik. Valan wunu galambalambaneve Jisasilin wunutuk kilik mandivanja. ²³ Kape Jisasilin wokok kilik mfovevekandi wunu watik kutuk malanjeve. Malanjevekandi wokok sipalatik susupi tulevekandi kilia wunutuk mandivevekandi kavik kombiiyeve “Din yila lua wutvala?”

²⁴ De, wun wutve wulevekandi kavik galaveve, “Njin balañju wutva, kape munango njimakatik wutva.”

²⁵ De, Jisasilin wokok kilia katik balañjikik sipalatik yika mandiveve. Mandivevendi katik avitin towok jilevekandi, de, tikuakave, wun waingeve wuleve, lua wofop. ²⁶ De, Jisasilin wokok mfotok apisukuve ga njimeve. Wun kavik galaveve, “Din watikik apisalavandu.”

*Pitalin galaveve, Jisasilin Krais tonma
(Matyu 16.13-20 na Luk 9.18-21)*

²⁷ De, Jisasilin wokok gungundandi yila watatik njimeve. Sisaria Filipai galavale siti vevekatik tonmale kavila. Valan

mai ḥimevekatik wun wokok gungundatik kombiiyeve, “Yila balañjun ḥunu nani galava?”

²⁸ Valan wunutuk galaveve “Yilan galava Jon, katik mañjamik ga bumbale fak. Yilan galava Elaija*. Kape yilan galava yetik Gotkik mañgik malanji mi sivitvale balañjik.”

²⁹ Kape wun vala yika kombiiyeve, “Ben ḥunu nanifak galava?”

De, Pitalin kavik galaveve, “Din Krais tonma, katik Gotkik Balañju Yika Yivançgapale Balañjik.”

³⁰ De, wun vala apikakambeve, valan katik wun Krais tonmale wulu sivitvandu yila balañjutuk.

*Jisasilin galaveve, wovene siñginme yika kambekapa
(Matyu 16.21-28 na Luk 9.22-27)*

³¹ De, Jisasilin valatik yila wulu mfititiwi sivileve. Kavila wulu kavik tonma, yila balañjun yaka wulu wusandañ Balañjikik Faktik* pavapa, kape, de, wokok safulun towok akalakapa. Jutatile avitkasundi Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* wunu benjonaña. Kape valan wunu matve ga siñginapa. Kape aliluançgik vandi yika kambekapa. ³² Wun kavila wulu matisivanjmi sivileve. Kape, de, Pitalin wun malanjevekandi vavawi sivileve.

³³ De, Jisasilin matiyokolowovekandi wokok yila gungunda wuleve. Wun Pita miñakavik vavawi sivileve, “Satan*, din avave! ḅin du wutvulu gilipa! Din Gotkik juñjuñjama ka vañjenmi! Din balañjukok juñjuñjama ḥaikik vañjenma!”

³⁴ De, Jisasilin ga yinjimevekandi wokok gungundandi yila balañju wusandañ. Wun valatik kavik sivileve, “Yetik balañjikin ḥunu vañjenme ḥimañga miliwalen, woven miliwale juñjuñjama ga valambe, kape wokok mamatawi muñ ga afufulive malanji mi ḥunu vañjenme. ³⁵ Yetik balañjikin wovene wovene kamfu kamfu kasik mañjikatik alilekalak tonmañgapale wulu gasak wulu vañ junjava. Kavik junjavale balañjikin siñginapa. Kape yetik balañjikin kavik ka junavi. Wun wokok woven tonmañgapale wulu gasak we ka galavi. Wun ḥunundi Gotkik wulu anafu malanjkive junjava, kapekandi siñginma. Kavik junjavale balañjikin alilekalak tonjimama.

³⁶ Yetik balañjikin lua wofop vañ wofop yiva, kapekandi siñginmalen, kavila luan wunu anafak avik ga tonapa?

³⁷ Katik balañjikin woveñe woveñe gitik luandi wusukapa, alilekalak yika tonmañga?

³⁸ Kamfu tonmale yakakale balañjun, Got valambale balañjun, betile yetik balañjikin ḥunundi ḥakik wulu

mimiliwi ḥaŋalambalen, Balañjikik Fakin, wokok wun yinjimale vandi, wun miñakavik mimiliwi ḥaŋalambapa katik balañjik. Balañjikik Fakin katik vandi wokok Wanjkik gasak pitikti valingo apikowι yinjimama Gotkik anafawali luasamban sulundi.”

9

¹ Jisasılıñ valatik kavik galaveve, “Nin wulu vanju betik sivitva, kaikatik sambitve tonmale yila balañjun kavik wulapa, Gotin gasak pitikik Juwutkasak tonapa. Wandefaka ka siŋginapayı, yilan.”

*Jisasikik safulun vavaivikeve
(Matyu 17.1-13 na Luk 9.28-36)*

² De, valu 6 vandi, Jisasılıñ Pitandi Jemsindi Jon ḥaikik yive malañive, yetik lam wunambin vanjik. Kaukatik valan bisak tonevekandi wuleve yetik fulakin wunutuk apısalavevendi kape wun yindanji toneve. ³ Wokok wataju towok vavaivikive, towok vanj kiliavikive. Kasik mañjikatile yetik balañjikin wokok wataju avik ga kiliavikapa, kavik. ⁴ De, wokok gungundan kavik wulevekatik Elaijandi* Mosesilin* pilekivalanjevekatik wuleve valan. Pilekivalanjevekandi Jisasindi wulu sivileve.

⁵ Kape, de, Pitalin Jisasistik kavik sivileve, “Watpalan, amban kaikatik tonma anafak. Ņe kakalak mfutu alilam ga give, dakik yetik, Mosesikik yetik, Elaijakik yetik.” ⁶ Kavila gungundan towok valaiyevendi Pitalin kavik galaveve.

⁷ De, yetik yanġimin ḥime vala timbevendi yanġim kumbañni yetik mañgikin kavik sivileve, “Nakik towok miliwale fakin kasik. Ben wunu biiye.” ⁸ Valan kepat ta maiyokolok mfiyyokolokevekandi Jisas ḥaikik wuleve valan.

⁹ De, lam bumbevekandi sivilimeve Jisasılıñ. Katik valan wuleve wulu apikakambe sivileve. Wun kavik sivileve, “Kamfu ben wutvale wulu sivitvandu. Balañjikik Fakin siŋginme kambekuakile vandi pindañ matisivajmi sivitvumfu.” ¹⁰ Kavila wulun bikik kumbañgi ḥaikiktik tonnjilali. Kape valan bivene bivenetik kombii kombii sivit piiyeve. Katik siŋginme kambekuakile wulu sivit piiyeve, valan.

¹¹ Valan wunutuk kavik kombiiyeve, “Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* aipandi galava Elaijalin wandefaka yinjimama?”

¹² De, wun valatik kavik sivileve, “Kavik tonma. Elaijalin wandefaka yinjimama wulu wofop waingeve mfaviliñjiwanga pave. Kape Gotkik Buk kumbañile wulu aipava? Kavik moleve, Balañjikik Fakin yakai yakai tonapa,

cape yila balañjun wunu maiyakapa. ¹³ Kape ḥin kavik galava, Elaijalin anañ yinjimeve. Yila balañjun wunutuk bikik juñjunjamandi paveve. Gotkik buk kumbanjiile anañ moleve wulu miyakavik paveve, valan.”

Jisasilin yetik sulak yakakatik dundumiyeve fak anafak ga toneve

(Matyu 17.14-21 na Luk 9.37-43)

¹⁴ De, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jonindi wokok yila gungundatik yinjimevekandi wuleve, valatik mfakove toneve gum. Katik gum kumbanjiile yila Gotkik Wulu Kumbarangikik Balañjun* valandi wulu sivit piiyeve. ¹⁵ De, kavila gumile balañjun wofopin Jisas wulevekandi bikik kumbangin kepat kambekeve. Valan wunu wutve jañevekandi wunu wutve vavalawa galaveve, “Anafak yinjima!”

¹⁶ Wun valatik kombiiyeve, “Ben gitik wulu sivit piiya?”

¹⁷ De, katik gum kumbanjiile yetik balañjikin galaveve, “Watpalan, ḥakik fak yetik sulak yakakatikin dundumiive mañgik miyakik ga tonma, kapendi ḥin dutuk malañma. ¹⁸ Katik sulak yakakatikin dundumiivendi wun gapakandi suapin salava mamalinjñi kapekandi ḥandu likitiwa safulun pektajmuwa. Ḫin dakik gungundatik ga sañjañmaña ta kombiiya. Valan ka balawi.”

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben kamfu tonmale balañju. Ben Gotkik wulu yive susuka miñakik balañju. Ḫin bendi akuan valu tonapa? Ḫin valu valu be ta mfititi mfititi sivitvale. Ben ka juñavi, a? Ḫin valu akuan kavik pavapa, betik? Katik fak ḥunutuk malañmi!” ²⁰ De, valan wunu Jisasisitik malanjevendi katik sulak yakakatikin Jisas wulevekandi katik fak ga gapeve. Katik fakin mañjikatik kukumukevekandi asokopekevendi suapin salaveve mamalinjñi.

²¹ De, Jisasilin katik fakik wañtik sivileve, “Valu akuan kavik toneve?”

Wun galaveve, “Sawekatik mandivileve, wun. ²² Yila valu katik sulak yakakatikin mindatik gañga kumukeve yila valu mañambitik gañga kumukeve, wunu ga siñginmanga pave. Kape din balawalen, ñe balambanmakandi matikokolewi.”

²³ Jisasilin wunutuk sivileve, “Din aipandi galava ‘Din balawalen?’ Yetik balañjikin kavik juñavalen, ‘Gotin balawa,’ de, katik balañjikin balakapa wulu wulu wofop pavañga.”

²⁴ De, kepat katik fakik wañin galaveve, “Ṅin kavik juñava! Ḫin ta juñavale dañ waiñgeve ga juñave.”

²⁵ De, Jisasilin wulevekandi yila balañjun wusandanjanjmi mfakuñgumove, wun katik sulak yakakatikik apikakambe sivileve, “Din, mañgik ga valambalendi

tuandu sin ga tonmale sulak, ḥin du apikakambe sivitva, wunu valambe dalañime. Wunutuk yika dundumiivanja yinjimandu.”

²⁶ De, katik sulakin ga kolewi gapevekandi wunu valambe ḥimeve. Kape katik fakin sisinjin vanjingo toneve. Miñakavik wulevekandi balañjun wusandanjin sivileve, “Wun anañ singinmale.” ²⁷ Kape Jisasilin wokok kilikik mfove mfakambekevendi wun kambewi sambileve.

²⁸ De, Jisasilin wokok gungundandi vala valambe ḥime loveve yetik mfotok. Valan bisak tonevekandi Jisasitik kavik kombiiyeve, “Ñen aipandi katik sulak yakakatik sañjañmañga ta pava?”

²⁹ Wun valatik kavik galaveve, “Kavik tonmale sulun ḥaikik fulakin ḥaikikin tonma, sañjañmañgapale, ambikik Wañ kukuñmalen, balakapa.”

*Jisasilin yika galaveve, woven singinme yika kambekapa
(Matyu 17.22-23 na Luk 9.43-45)*

³⁰ De, Jisasilin wokok gungundandi katik mit valambe ḥimeve. Valan Distrik Galili ḥinjawi ḥaikindi ḥimeve. Jisasilin wokok gungundantik yila mfititiwale wulu sivitvañga milikeve, kapekandi yila balañjutuk wunu ga wutve juñjuñawulu gilipeve. ³¹ Wun wokok gungunda kavik mfititikeve yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindinmi suwapa yila mamatutuk. Valan wunu matve ga singinapa. Matve ga singinmindi wun alilañgik vandi yika kambekapa. ³² Wokok Gungundan wokok wulu mamañguve kape kombiiyulu valaiyeve.

*Atik balañjikin gasak tonma
(Matyu 18.1-5 na Luk 9.46-48)*

³³ De, Jisasilin wokok gungundandi Kaperneam galavale watik apisalave ḥimevekandi mfotok ḥime loveve. Lovevendi Jisasilin wokok gungundatik kombiiyeve, “Masi ḥimakandi ben gitik wulu sivilima?”

³⁴ Kape valan wulu miñakik. Valan masi ḥimevekandi vala giñgani nan gasak tonapale wulu sivilimeve bivene bivenetik.

³⁵ Kape, de, Jisasilin yisikevekandi gave ga yinjimeve, wokok 12 gungunda. Yinjimevendi valatik kavik sivileve, “Yetik balañjikin gasak vañ tonmañga miliwalen, wovene wovene mañjika vanjik malañbumbe yila balañju wofopkik luasamban tonme.”

³⁶ De, Jisasilin yetik fakliak yive mfapingapeve bikik giñganik. Wun mamatawuwi tonevekandi valatik kavik galaveve, ³⁷ “Yetik balañjikin ḥunu juñavalen kapekandi yetik kavik tonmale fak matikokolewalen, wun

ηunu matikokolewa. Miñakavik yetik balañjikin ηunu matikokolewalen wun ηunutuk ka pavi. Kayi. Wun ηakik ηunu apisukuve ga yinjimale Waŋ matikokolewa.”

Jisasilin ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava galaveve

(Luk 9.49-50)

³⁸ De, Jonon Jisasitik galaveve, “Watpalan̄, ŋen dakik wuŋdi sulak yakakale saňjaŋmale balañjik wutvale. Wun amba ava vaňjenme kapendi ŋen wunu apikakambale.”

³⁹ Kape Jisasilin kavik galaveve, “Wunu apikakambandu. Yetik balañjikin ηakik wuŋdi gasak pitikie wulu pavalen, wun kamfu kamfu ηunu avik maiyakapa? ⁴⁰ Ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava. ⁴¹ Yetik balañjikin juŋavalen ben Kraistile*, kapekandi wun ηaikafak miňa maňam betik masiva, ηin wunutuk anafak pavapa. Νin wulu vaŋu betik sivitva, ηin wokok anafak fulak yataŋgin ka valambapayi.”

Jisasilin yaka wulu pavandu galaveve

(Matyu 18.6-9 na Luk 17.1-2)

⁴² Jisasilin kavik galaveve, “Yila faklian ηakik wulu yive suwapa. Yetik balañjikin kavik tonmale fak ηakik wulu ga valambalen, wun yakai yakai vaŋ tonapa. Yila balañjun wandefaka katik balañjik yetik gasak mündim wokok biňbatik diňmakandi gia maňamguanik yukuaki ga ηiliwalen, valan anafak pava wunutuk. Νiliwale fulakin yakai yakai vaŋ gaveka. Yetik balañjikin safakliak pave ηunu ga valambalen, ηin yakakatik vaŋ wunutuk papa.

⁴³⁻⁴⁴ Kape, de, dakik yetik kilikin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavingi, de, din dakik kilik matipitikumfu. Din Wunambinik ηaikik kilikti ηimalen, din anafak tonapa. Kape din alawiň kilandi Heltik ηimalen, din yakai yakai vaŋ tonapa. Heltile minin kusimbeve min gaveka. ⁴⁵⁻⁴⁶ Dakik yetik gambaŋin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavingi, din dakik gambaŋ matipitikumfu. Naindaŋ gambaŋdi Wunambinik ηimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik gambaŋgi alawindi ηimalen, din yakai yakai vaŋ tonapa. ⁴⁷ Dakik yetik sikiňin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavingi, din dakik siki dikumfu. Din Gotkik watikik ηaindaŋ sikiňi ηimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik sipala alawiňdi ηimalen din yakai yakai vaŋ tonapa. ⁴⁸ Heltile mfumfundan ka singinapayi. Miñakavik Heltile minin ka kusimbapayi.

49 Minik apikuwapa balañju wofoptik sota mfafilewaliingo.*

50 Sotan anafak. Kape sotan sotango ka giñgiliñmalen, din avik pave yika anafak ga tonapa? Bikik kumbanji sotango ga giñgiliñmikanja, kapekandi bivene bivenendi ka ñiliwa.”

10

*Jisasilin meandu malata
apitomoñmale wulu sivileve
(Matyu 19.1-12 na Luk 16.18)*

1 De, Jisasilin wokok guñgundandi Kaperneam valambe ñimeve Distrik Jutatik Jordan mañamguan añañdañik. De, balañjun wusandanjin yika wunutuk mfakañgunove. Kape, de, wun wokok fulak kavik paveve, wun valatik yila wulu mfititiwi sivileve.

2 De, yila Farisitile* autun wunutuk yinjime wunu muwi dipikape kombiiyeve, “Gotin Masiveve Gonguanjamali Fulakin* kavik galavala, yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavale fulakin anafak, a?”

3 Jisasilin kavik galaveve, “Anañ anañ Mosesilin* ambikik anañ toneve wuñgasutik gitik wulu sivileve?”

4 Valan kapendi kavik galaveve, “Mosesilin galaveve yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavalen katik avitin wokok me apitomoñmañgapale janda motve masive wokok metik.”

5 De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben wulu pindavale balañju, kapendi Mosesilin katik ñaikik wulu betik motve masiveve. 6 Kape anañ anañ vanj Gotin yila wulu galaveve. Gotin lua wofop mandivevekandi, wun balañju mañjikatik gotve mandiveve. Aviti me mandiveve, wun. 7 Gotin kavik paveve, kapekandi wun ambatik kasik fulak masiveve. De, yetik avitin wokok wañdi wome valambakandi wokok me yivpa. 8 Yivakandi valan alawiñiñ ñaikik safu tonapa. Valan alawiñiñ gaveka. Kayi. Ñaikik balañjikinjo tonapa. 9 Kape, de, Gotin anañ mfakuñove balañju, yetik balañjikin apitomoñmandu.”

10 De, Jisasindi wokok guñgundan mfotok ñimevendi wokok guñgundan katik wun anañ sivitvale me apitomoñmale wulu yika kombiiyeve. 11 Kapendi wun valatik galaveve, “Yetik avitin wokok me apitomoñme yetik me yivalen, wun mendulak fulak pava. Wun wunutuk yakai yakai pava. 12 Miyakavik yetik melin wokok malat

* 9:49 Ñen kasik apikamule sivitvale wulutile juñjuñama waingeve ka junavi. Kape yila balañjun wusandanjin juñava wokok asikin Wok Pris 2.13 tonma.

apitomoñme yetik malat yivalen, wun miyakavik mendulak fulak pava.”

*Jisasilin faklia wunutuk ga yinjimañga galaveve
(Matyu 19.13-15 na Luk 18.15-17)*

¹³ De, yila balañjun faklia Jisasitik malañmañga paveve, wun vala mfovañga. Kape wokok gunjundan vala apikakambe galaveve.

¹⁴ Jisasilin kavik wulevekandi gilipe valatik kavik sivileve, “Faklia ñunutuk ga yinjime. Apikakambe sivitvandu. Gotkik lomile balañjun kavik tonmale balañju. ¹⁵ Nín wulu vanu betik sivitva, yetik balañjikin Got lolom tonmañga sa fakliakiñgo ka vavalawalen wun Gotkik watik avik lovapa? Kayi vanj.” ¹⁶ Kape, de, Jisasilin kavila faklia mamatawuwo kilia valatik mandive kukuñeve, Gotin valatik wulu anafu ga pavañga.

*Lua gasakamañ tonmale avitin
Jisasindi wulu sivileve*

(Matyu 19.16-30 na Luk 18.18-30)

¹⁷ De, Jisasilin yetik mitik ñimevekatik yetik avitin wunutuk jañmi yinjimevekandi vandamfufu mañjikatik mandivevekandi kombiiyeve, “Watpalañ Anafawali. Nín avik pave Gotki tonnjimama siñambamavi?”

¹⁸ Jisasilin wunutuk kavik sivileve, “Din ñunutuk aipandi anafawali galava. Got ñaikikin tonma anafawali. ¹⁹ Din aipandi kombiiya? Din Gotin Masiveve Gonguanjmali Fulak* juñava, ‘Balañjik mat mat gañga siñginmandu. Mendulak Pavandu. Yetik balañjikik we fombandu. Balañjikik safutuk muwale wulu mandive sivitvandu. Muwi apipilaive yivandu, yetik balañjikik we. Wañdi wome waiñgeve fofonombe.’”

²⁰ De, katik avitin Jisasitik sivileve, “Watpalañ, ñin sawekatik mandivili miyakavik kavila wulu ñaikik juñave pañilali.”

²¹ Jisasilin wunu wulevekandi towok milikevekandi kavik sivileve, “Din yetik ñaikik fulak ava pave. Din dakik lua yila balañjutuk ga wusuwi. Yivale moni miña balañjutuk yatañgin masive. Kavik pavakandi din lua wusandan Hevenik tonapa. Kape, ñime. Ñunu vañjenme ñime.”

²² Katik mañgik biyyevekandi bañgaiviki ñimeve. Wokok lua gasakamañ toneve.

²³ De, Jisasilin wokok gunjundatik wutve sivileve, “Lua wusandan tonmale balañjun Got lolomik tonmañga ta mandimbii mandimbiiapati.”

²⁴ Wokok gunjundan wokok wulu biiyevekandi bikik kumbañgin kambekeve. Kape Jisasilin yika sivileve, "Wufakali. Balañjun Gotkik lolomik tonmaŋga ta mandimbii mandimbiiapati. ²⁵ Ganjiikik fopile guanik kameltin love salavakalen ka balakaŋgale. Miyakavik lua wusandaŋ tonmale yetik balañjikin Gotkik watik avik lovapa. Kape katik lua towok tonmale balañjikin Gotkik watik ta lovale wulun kameltin gaŋgiikik fopile guanik love salavale wulu matikakalija."

²⁶ Wokok gunjundan kavik biiye towok pikiliye kombiiyeye Jisasitik, "Miyakavik tonmalen, nan Gotki tonjimama siŋambamavi?"

²⁷ Jisasilin vala wutve sivileve, "Balañjun avik? Kape Gotin balakapa. Wun pava wulu wulu wofop."

²⁸ De, Pitalin wunutuk galaveve, "Wutve, ŋen lua wofop valambevekandi vañjenma, du."

²⁹ De, Jisasilin sivileve, "Nin wulu vaŋu betik sivitva, yetik balañjikin ŋunu vañjenme miliwakandi wokok mfoti wungiaki wuiňaŋdi wufakandi aviti samindi wanđi womendi mañjikandi faktia valambalen ŋunundi Gotkik wulu anafu vañjenmaŋga, ³⁰ wun kamfu watik tonmale vandi 100 mfutundi wufakalindi samilundi womeandundi faktiandi mañjika yivapa. Kape yila balañjun yaka wulu wunutuk papa. Kape wun piňdaŋ siŋambamavi tonjimama Gotki. ³¹ Kape yila wusandaŋ kamfu gasak tonmale balañju Gotin malanjbumbapa. Kape yila wusandaŋ wuŋa miyakik tonmale balañju Gotin malanjivapa."

*Jisasilin yika galaveve, woven siŋginme yika kambekapa
(Matyu 20.17-19 na Luk 18.31-34)*

³² De, Jisasilin wokok gunjundandi yila balañjundi Jerusalemik masi ŋimeve. Jisasilin wandefop ŋimeve. Valan piňdaŋile balañjun veven juŋavevekandi valaiyeye. Mai kamfu ŋimevekandi Jisasilin wokok gunjunda yive sivilimeve wunutuk piňdaŋ pavaŋgapale papawa. ³³ Wun kavik sivileve, "Biiye. Amban Jerusalemik ŋima. Yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindiŋmi suwapa Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjutuk*. Valan wunu ga siŋginmaŋgapale wulu sivitve timbapa. Kapekandi wunu masivapa wutatik. ³⁴ Kavila wutan wunu maiyawakandi susupi tulakandi towok paiyakandi matve ga siŋginapa. Matve ga siŋginmindi wun alilançik vandi yika kambekapa."

*Jemsindi Jonon gasak tonmaŋga kombiiyeye
(Matyu 20.20-28)*

³⁵ Sepatikik fun, Jemsindi Jon, valan Jisasitik ɻime kombiiyeve, "Watpalaŋ, ɻen kombiiyale wulu dñ pavanya miliwa."

³⁶ Jisasilin valatik sivileve, "Ben ɻin gitik we pavanya miliwa?"

³⁷ Valan sivileve, "Din gasak tonmakandi ɻetile yetik mamataŋ ga yisiwi, yetik aŋgataŋ ga yisiwi."

³⁸ De, Jisasilin valatik sivileve. "Ben kombiiyale wulu ben waingeve ka junavi. Ben waingeve jivapala kasik ɻin jivapale wombikasak? Katik ɻin maŋamik bumbale we ben wakan kavik bumbapala?"

³⁹ Valan galaveve, "Ñen balawa."

Kape, de, Jisasilin valatik sivileve, "Nin jivapale wombikasak ben jivapa. Miyakavik ɻin maŋamik bumbale we ben miyakavik bumbapa. ⁴⁰ Kape mamataŋdi aŋgataŋik yisiwangapale wulu ɻakik wulu gaveka. Kavila tiki mu Gotin galavale balañjukok."

⁴¹ Kavila yila fopat gunjundan kavila wulu biiyevekandi bikik kumbaŋgin yakakale, Jemsindi Jontok. ⁴² Kape Jisasilin vala ga yinjimevekandi galaveve, "Ben junava, wutan yila balañju gasak wakin galava. Kavila wutatile gasak wakundun bikik lolomik tonmale balañju bikik wulu ga biiye pave. Bikik gasak autun bikik juñjunjama sivitva yila balañju ga pavanya. ⁴³ Kape ben kavik tonmandu. Gasak balañjik tonmangapale betile balañjikin bikik luasamban tonme. ⁴⁴ Betile yetikin wakin tonmanga miliwalen, wun sambanma vaŋ tonme. ⁴⁵ Miyakavik Balañjikik Fakin ava yinjime yila balañju wunu matikokolewaŋga. Kayi. Wun yila balañju matikokolewaŋga yinjimeve. Wun siŋginmaŋga yinjimeve, yila balañju wusandaŋ wusuwaŋga."

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

(Matyu 20.29-34 na Luk 18.35-43)

⁴⁶ Jisasilin wokok gunjundandi Jeriko galavale watikik ɻimeve. Yika valambe ɻimevekandi yila balañju gasaka-manaŋin wakan ɻimeve. De, mai laŋginik yisiwi toneve Bartimeus galavale avitin. Wun Timeus galavale avitkik fak. Bartimeusilin yetik sipala yakakalekik avit. ⁴⁷ Wun Nasaletile Jisasilin yinjimeve sak biiyeve. Biiyevekandi kavik joŋ galaveve, "Jisas! Devitkik* Afun! Din ɻunu balabbanme!"

⁴⁸ Valan wunu apikakambe kavik galaveve, "Din maŋik valambe!"

Kape wun yika towok vaŋ joŋ galaveve, "Jisas! Devitkik Afun! Din ɻunu balabbanme!"

⁴⁹ De, Jisasilin njimevekandi sambitve kavik galaveve, “Ga yinjime.”

Valan katik balañjiktik sivileve, “Dakik kumbanj ga apitiwi. Kambewi. Wun du galava.”

⁵⁰ De, wun wokok safu timbeve yetik watañ malipaki afindafinda pitiki kambekuakavekandi Jisasitik njimeve.

⁵¹ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Din njin dutuk gitik pavañga miliwa?”

Wun sivileve, “Watpalan, ñakik sipala anafak ga tonme.”

⁵² Jisasilin wunutuk sivileve, “Din kavik juñava njin pitikin tonma dakik sipala anafak ga tonmañga. Kapekandi din anafak dala juñajime.”

De, kepat wun waingeve wulevekandi Jisas vañjenme njimeve katik masi.

11

Jisasilin Jerusalemik njime apisalaveve, Juwutkasakingo (Matyu 21.1-11 na Luk 19.28-40 na Jon 12.12-19)

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi njimeve Jerusalem vevekatile sa watatik. Betfagendi Betani galavale wata. Kavila wata alawiñiñ Oliv galavale lam gambanjik tonma.

De, Jisasilin wokok gungunda alawiñ apisukuve ga njime ² galaveve, “Ben angitik watikik dalañime. Njime apisalavakandi kepat wulapa yetik diñmale kambin donki. Yetik balañjikin ava yisiwi anañ wunutuk. Tokoive yimalañumfu. ³ De, yetik balañjikin betik kavik kombiiyalen ‘Ben aipandi pava?’ ben kavik galavumfu, ‘Gasak Wakinin yila wulu pavapa, wunundi.’ De, wun afindafinda ga yinjimama yika.”

⁴ De, valan njimevekandi wuleve, yetik diñmale kambin donki. Wun yetik mfotok lova salava pavale mai gia mai lañginik toneve. Valan wunu tokoiyeve.

⁵ Tokoiyevekatik kaukatik tonmale balañjun kombiiyeve, “Ben aipañga tokoiva katik donki?”

⁶ De, Jisasitik gungundan Jisasilin galavale mançik sivileve valatik. Kapendi valan ga malanjeve Jisasitik.

⁷ De, Jisasitik malanjevekandi wokok gungundan bikik watañu donkikik siñmatik simbile ga yisikeve Jisas. ⁸ De, yila balañjun Jisas fofonombanja miliikevekandi bikik watañu masi simbileve, kape yila balañjun balambitik njime muñ batifu vawi malanmi masi simbileve. ⁹ De, yila balañjun bindefop njimeve, yila piñdañ njimeve. Valan kavik fofonombe akitve galaveve, “Ñen Got akitva! Got, din waingeve pave katik ñetik Gasak Wakinkik wunđi njimale

balañjıktik!* 10 Got, dın waiñgeve pave ñikik wuñgasak Devitkik lomtik! Yika wokok sumuañgalin Juwutkasak tonapa! Hevenile luasamban suluñ Got akitva!”

11 De, Jisasılıñ Jerusalemiñ apısalavevekandi Gotkik Gasak Wam* mfawuñove pumbumik lovevekandi lua wofop joloñgokove. Kape mfunum. Kape, de, wun wokok 12 gunjundandi Betanitik ñime salaveve.

*Jisasılıñ galaveve fik galavale muñ yika mavi ka loñapayi
(Matyu 21.18-19)*

12 De, wulak vandi valan Betani valambe ñimevekandi Jisasılıñ gunaña giveve. 13 De, Jisasılıñ yetik fik galavale muñ ganañgatik wuleve. Katik munjkik daña fofokeve, kape, de, Jisasılıñ ñime mavi ta mamfoveve, daña ñaikik fofokeve. Wun loñmale siña gaveka. 14 De, Jisasılıñ galaveve, “Din yika ka loñapayi. Yila balañjun dakik mavi ka jivapayi. Kayi vanj.” Wokok gunjundan katik manjik biiyeve.

*Yilan balañjun moni yivañgapale lua Gasak Wamik malañmi mandivevendi Jisasılıñ sañjañeve
(Matyu 21.12-17 na Luk 19.45-48 na Jon 2.13-22)*

15 De, Jisasılıñ wokok gunjundandi Jerusalem ñime apısalaveve. Apısalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbumik ñime lovevekandi maket mandivale mfanile balañju sañjañeve. Wun moni bala mfilimikeve mfanile mambatu mfamfuñgañevekandi walimu mandive ga wusuwale autukok tikiñu apikindaneye. 16 Pavevekandi wun Gasak Wam mfawuñove pumbumik bikik lua malañjulu kakambeve. 17 Wun kavik mfittitiwi galaveve, “Gotkik buk kumbañile wulu kavik tonma, ‘Ñakik mftot ñunu kukuñmale mfot tonapa, miña mitatile balañju wofopkik.’ Ben kavik juñavala? Kape ben fumafumukok totonga ga tonma.”

18 De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu matve ga sinqinmanjgapale wulu sivit piiyeve. Valan wunu valaiyeve. Balañjun wofopin wokok mfittitiwi sivileve wulu biiyevendi bikik kumbañgin towok kambekeve.

19 De, mfunum Jisasindi wokok gunjundan Jerusalem valambe ñimeve.

* 11:9 Kavila wulutile wokok juñjunamalin kavik tonma, Gotin Jisas apisukuveve wokok wulu pavañga pave. “Gotin waiñgeve pava wokok wun apisukuvale balañjiktik.”

*Jisasilin galaveve yetikik balañjikin Gotkik wulu towok
junave kukuñme sivitvalen
Gotin wokok manjik biiye papa
(Matyu 21.20-22)*

²⁰ De, wulak vandi watvit ñimevekatik Jisasindi wokok gunjundan wuleve katik fik galavale muñ aliyeve, wokok simbilin wakan. ²¹ Wulevekandi Pitalin katik Jisasilin anañ paveve wulu junave galaveve, “Watpalañ, wutve! Din galavale muñin aliva!”

²² De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben junave, wulu vanju. Kukuñmingi, Gotin wulu papa. ²³ Nín wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin kasik lamtik galavalen, ‘Katik lam, Gotin du yive yukuakapa gia manjamguanik,’ katik balañjikin katik ñaikik juñjuñama ñaikik junavalen Gotin papa kavik wun galavale we. Wokok kumbanjin matiñjuñavalen Gotin ka pavapayi. ²⁴ Kapekandi ñin betik sivitva, kukuñme kombiiyale wulu wofop kavik towok junave Gotin anañ pavale. Kavik junavalen Gotin ben kombiiyale wulu papa.”

²⁵⁻²⁶ Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Ben sambitve kukuñmalen, ben yila balañjukok betik yakayi pavale wulu valambe. Bikik safumbatik mandive sivitvandu. Kavik pavalen Gotin bikik yaka wulu valambapa. Wun bikik safumbatik mandive ka sivilapayi.”

*Valan Jisas kombiiyeye wokok pitik nan masivale
(Matyu 21.23-27 na Luk 20.1-8)*

²⁷ De, Jisasindi wokok gunjundan Jerusalemik yika ñime apísalaveve. Apísalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbum kumbanjni ñime lovevekandi yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjundi* yila Avitkasun wunutuk yinjime ²⁸ kavik kombiiyeye, “Kavila wulu akatik yive pava, din? Nan sivitve masiva, dutuk, katik dakik wulu pavañgapale wulu?”

²⁹ De, Jisasilin valatik yika galaveve, “Nín yila wulu betik kombiiyapa. Ben sivitviñgi, ñin katik ñunutuk sivitve masivale wulu betik sivilapa. ³⁰ Ben Jonon manjamik ga bumbale wulu avik junava? Gotkik wulu a? Balañjikik wulu a? Ben ñunutuk sivitve.”

³¹ De, valan busuak kavik sivit piiyeve, “Ambar Got galavalen, wun kavik galavapa, ‘Ben aipandi ava yive suwi junave?’ ³² Kape ambar balañju galavalen amba yakakai papa.” Valan yila balañju valaiyeve. Yila balañju wofopin kavik junaveve, katik Jonon Gotkik manjik malajmi sivitvale balañjik toneve wulun wulu vanju toneve.

³³ De, valan Jisasitik sivileve, “Ñen akonma.”

De, Jisasilin valatik sivileve, “Nin miñakavik wowakandi ka sivitapayi, katik ñunutuk sivitve masive ga pavale wulu.”

12

Jisasilin wain mandivale balamile wulu apikamule sivileve (Matyu 21.33-46 na Luk 20.9-19)

¹ De, Jisasilin kavila gasak aututuk apikamule wulu sivileve kavik, “Yetik avitin wain galavale muña mandiveve wokok yetik balamik. Balam gisikaiye pumbumbeve pumbum paveve. Mündimik mut anañ yowove wain mavi sambí siswangapale. Wun yetik wunambin vanjile mfot giveve, balam jitwangapale. Kavila wulu wofop pavevekandi yila balañjutuk valambeve katik balam. Wain mavi vewi balawakandi valan wovenetik yila masapa. Kavik pavevekandi woven ganaingatik ñime toneve.

² De, wain mavi lojevendi wokok luasamban balañjik apisukuve ga ñimeve kavila balamik tonmale balañjutuk, yila mavi ga yivanja pave. ³ Valan katik luasamban yive mfove paivekandi yatanjin ga ñimeve. ⁴ De, katik avit wokok yetik luasamban balañjik apisukuve ga ñimeve, kape valan wunu yive mfove fopik paivekandi maiyakeve. ⁵ De, wun yetik miñakavik apisukuveve yika. Valan wunu matve ga singineve. De, wun miñakavik yika yila apisukuve ga ñimeve. Valan yila paiveve, yila mat mat ganga singineve. Kape, de, yila luasamban balañju miyakik.

⁶ Kape, de, katik gasak avitin yetik balañjik toneve, wokok ñaikik fak, towok miliwale. De, pindan wun wokok ñaikik fak ga ñimeve. Wun kavik galaveve, ‘Valan ñakik fak fofonombapa.’

⁷ Kape kavila balamik toneve balañjun katik fak wulevekandi biveni bivenetik kavik sivit piyyeve, ‘Katik fakin wokok wanjkik limbañjik tonma. Kape, de, ñime. Amban wunu matve ga singinapa. Wokok balam ambikik tonapa.’ ⁸ Kavik sivilevekandi valan wunu yive mfove matve ga singinevekandi sisinjin yukuakave balam kutuk.’

⁹ Jisasilin katik wulu sivilevekandi yila wulu kavik sivileve, “Katik balam wanjin gitik wulu papa? Wun yika yinjimama balamik tonmale balañju matve ga singinmanja pave. Ga singinme balawakandi balam masivapa yila balañjutuk.

¹⁰ Gotkik buk kumbañile wulu kavik moleve wulu ava wutve, a? Wun kavik tonma, ‘Katik mfot givale balañjun yakai yakai wutvale kape valambeve mündim, pindan katik mündimin mfotile yakamitka mulavalii vanj mündim toneve. ¹¹ Gasak Wakinin paveve. Ñen anafak vanj wuleve.’ ”

¹² De, kavila gasak autun junaveve Jisasilin kavila apikamule wulu bikik safumbatik mandive sivileve. Kapekandi valan Jisas wuwi mfovaŋga junaveve, kape mfakunŋuŋove balaŋju valaiveve. Kapekandi valambe njimeve.

*Valan Jisas kombiiyeve takis Sisatik masivapati
(Matyu 22.15-22 na Luk 20.20-26)*

¹³ De, kavila gasak wakundun Jisasitik yila Farisitile* autundi yila Herotkik* autu apisukuve ga njimeve Jisas apipilaivanŋga pave, kape wokok safutuk yila wulu mandive sivitvanŋga pave.* ¹⁴ De, valan wunutuk njime sivileve, "Watpalan, ŋen kavik junava, din balaŋjik anafak. Din balaŋju wofop miňakavik fofonomba. Din yetiktik yakatik ka gavi. Din yetiktik anafak ka gavi. Din balaŋju wofop miiliwa. Kape din Gotkik wulu vanju mfititiwi sivitva. Gotin Masiveve Gonguaŋmali Fulakin* galavala amban Sisa galavale Romile juwutkasaktik takis masapala, kayi, a? Masapati, kaviati?"

¹⁵ Kape Jisasilin bikik matikambaiyikeve wulu wule gaveve, "Ben aipandi ŋunu muwi? Njaikik va tonmanjale moni malanjmi, ŋin wulapa." ¹⁶ De, malanjevendi wun vala kombiiyeve, "Katik makindi katik wuŋin nanikik?"

De, valan wunutuk galaveve, "Sisakik."

¹⁷ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Sisakik lúa wovenetik masive, Sisaritik. Miňakavik Gotkik lúa wovenetik masive, Gotok."

Kape, de, valan wokok maŋgik biiyeviekandi pikiliyeve.

*Satyusitile balaŋjun
siŋgin siŋgin kambewale wulu Jisasitik kombiiyeve
(Matyu 22.23-33 na Luk 20.27-40)*

¹⁸ Satyusitile balaŋjun galaveve siŋginmale balaŋjun yika ka kambekapayi. De, yila Satyusitile balaŋjun Jisasitik yinjimevekandi kavik kombiiyeve, ¹⁹ "Watpalan, Mosesilin* buk kumbanjik anañ anañ ambakik wuŋgasutuk kavik moleve, yetik balaŋjikin siŋginmaŋa pave, kapekandi wokok me kavik valambe siŋginma, kape faktia miňakik, wokok wufakalın katik me yika yivapa wokok wuŋgiakik

* ^{12:13} Kavila Farisitile autun kavila Herotkik autu towok gilipeve. Miyakavik kavila Herotkik autun kavila Farisitile autu towok gilipeve. Kape vala wofopin Jisas gilipeve, towok van. Kapekandi valan mfakunŋgumi yila wulu wunutuk muwi kombiiyeve. Kavik junaveve, wun Sisatik masivapati galavalen, kavila Farisitile autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. Kape Sisatik masivapati galavalen kavila Herotkik autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa.

faklia malañmaŋga katik mendi.[†] ²⁰ De, ɳaikik avitkik 7 fu toneve. Katik balisikik fakin me yiveve. Kape faklia miñakik me valambe siŋgineve. ²¹ De, wokok gambaŋ mfovale wufakalin katik me yiveve, kape wun katik me faklia miñakik yika valambe siŋgineve. Kape alilançikin miñakavik paveve wakan, wun. ²² De, vala 7 wofopin miñakavik paveve, katik me faklia miñakik valambe siŋginmisakave. Kape pindaj katik melin wakan siŋgineve. ²³ Balañju kambewisakile vandi, kavila 7 balañjun kambewakandi, katik me nan yivapa? Valan 7 autun wofopin yiveve me katik.”

²⁴ De, Jisasilin valatik kavik sivileve, “Ben Gotkik buk kumbaŋile wulu mamaŋgova. Miñakavik ben Gotkik piňik mamaŋgovakandi yakai yakai sivitva. ²⁵ Siŋginmale balañjun kambewale vandi, valan yika meandu ka yivapayi, meandun malata ka yivapayi. Valan wunambinile luasam-ban sululungo miñakavik tonapa.

²⁶ Kape katik siŋginmale balañjun kambewale wulu, sivilapa, ɳin. Ben katik sa muŋ wuŋmale miňile wulu Mosesilin moleve buk kumbaŋik ava wuleka? Gotin kaukatik Mosesitik kavik galaveve, ‘Nin Aprahamkik Got, ɳin Aisikik Got, ɳin Jekopkik Got.’[‡] ²⁷ Wun siŋginmale balañjukok Got gaveka. Wun watik tonmale balañjukok. Ben towok mamaŋgova.”

Jisasilin Gotin Masiveve Goŋguajmali Wulu ala wulu gasak wulu galaveve

(Matyu 22.34-40 na Luk 10.25-28)

²⁸ Yetik Gotkik Wulu Kumban̄ñe Balañjikin* ɳime biiyeve valan sivit piiyeve wulu. Wun biiyeve Jisasilin waiŋgeve sivileve, kapekandi kavik kombiiyeve, “Gotin Masiveve Goŋguajmali Wulu* wofopile, ala wulun tonma gasak van?”

²⁹ De, Jisasilin kavik galaveve, “Katik gasak wulu vanjin kavik tonma, ‘Israeltile balañju, ben biiye! Ambikik Gasak Wakin̄in, Got, wun wusuak ɳaikik Gasak Wakin tonma. ³⁰ Din dakik Gasak Wakin, Got towok miliwi, dakik kumbaŋ wofopti, dakik sulak wofopti, dakik juñjuñama wofopti, dakik piňik wofopti.’ ³¹ Katik yetik gasak van Gotin Masiveve Goŋguajmali Fulakin kavik tonma, ‘Aŋgila aŋgila balañju wofop miliwi din daven miliwale danji.’ Kavila wulu alawiñiñ busuak ɳaikik tonma gasak van.”

[†] **12:19** Bikik fulakin kavik toneve, wungiakin valambe siŋginmandi wufakalin wokok me yiva. Wokok wungiakik faklia mfasalavapa. Kavila faklian wokok wungiakik limbaŋik tonapa. [‡] **12:26** Aprahamdi Aisiki Jekopin Jutatile balañjukok anañ anañ toneve wunjasu.

³² Katik Gotkik Wulu Kumbañjikin kavik galaveve, "Wulu vanju, Watpalan. Din waingeve galava, Got, wun wusuak ɻaikik tonma. Yetikin miyakik.
³³ Wunu towok miliwale fulak, dakik kumbañj wofopti, dakik juñjuñama wofopti, dakik piñik wofopti, kape miñakavik aŋgila aŋgila balañju wofop miliwale fulak din davene miliwale danji, kavila wulun yila wulu wofop matikakaliwa. Jakali malañmi minik wofop apikuwakandi kukuñme masivandi yila wunutuk masivangapale lua, kavila wunutuk masivale wulu wofopin gasak gaveka."§

³⁴ De, Jisasilin wokok wulu waingeve biiyevekandi galaveve wunutuk, "Din vevekave ɻima Got lolomik tonmanja." De, yila balañjun Jisas yila wulu kombiiyulu veven junjaveve.

*Jisasilin yila Gotkik Balañju
Yika Yivangapale Balañjikik wulu galaveve*
(Matyu 22.41-46 na Luk 20.41-44)

³⁵ Jisasilin Gasak Wam* mfawuñove pumbumik tonme mfititiwi sivileve. Wokok yila wulu kavik galaveve, "Gotkik Wulu Kumbañjikik Balañjun* aipandi galava Krais, katik Gotkik Balañju Yika Yivangapale Balañjikin, wun Devitkik* afun tonapa? ³⁶ Gotkik Sulakin Devitik* juñjuñama masive ga galaveve, kavik, 'Gasak Wakinin ɻakik Gasak Wakintik sivileve, "Nakik mamatañ kilikik yisiwi. Dutuk yakai yakai pavale balañju dakik gaminji lolomik ga tonmanja ɻin." , **

³⁷ Jisasilin Devitkik anañ anañ galaveve wulu sivilevekandi kavik yika sivileve, "Devitin katik avit Gasak Wakin galava. Kape wokok afun avik tonma, yika?" De, kavila makolokeve balañju wusandañin Jisasikik mangik biiyanja miikeve.

*Jisasilin valatik mfititiwi galaveve Gotkik Wulu Kumbañjikik Balañjun
yakatik fulak paveve*
(Matyu 23.1-36 na Luk 11.37-54 na 20.45-47)

³⁸ Jisasilin valatik mfititiwi kavik galaveve, "Ben waingeve kavila Gotkik Wulu Kumbañjikik Balañju*. Valan bikik papakasak watanju kiliwakandi mfanatik makanima, yila balañjun vala ga akitvanja. ³⁹ Valan wakundukok tikumutuk yisiwanja towok miliwa Sa

§ **12:33** Gotin Anañ Masiveve Goñguañmali Fulakin kavik toneve, yila jakali maljim yetik mambatik mandiveve mindi apikuwi ga wuñmañga. Yila lua miyakavik. Valan kavik paveve Gotik kukuñmañga. Kavila wulu wulanja Wok Pris wulumfu. * **12:36** Katik wulu kavik tonma, Gotin vala yakai yakai vanja tonapa.

Wamile. Miñakavik balañju makolowale jeñjek jivanga pava, valan gasak autukok anafak mitik yisiwanja miliwa. ⁴⁰ Valan dikiak meandukok mfututile lua malañ malañ jivakandi wulu wusandanj mumuk kukuñma. Gotin bikik safumbatik gasak wulu vanju mandive yakai yakai vanj papa.”

*Dikiak melin moni Gotik masiveve
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ De, yivit Jisasilin moni masiveve mit balañgoongo jitve yisiwi toneve. Wun wulevekatik yila balañjun mfakuñgumi moni masiveve. Moni gasakamanan tonmale balañjun gasakamanan moni suwove. ⁴² De, yetik samban dikiak melin njime suwove alawiñ sa moni. Kavila alawiñ mfakuñgovendi ambikik ñaikik sa maniliñgo toneve.

⁴³ De, Jisasilin wokok gungunda ga yinjime galaveve, “Nin wulu vanju betik sivitva, katik samban dikiak melin masivale monin anjala gasakamanan moni masivale balañjukok moni matikakaliwa. ⁴⁴ Valan gasakamanan monitile yila suwa, kape wun sambanma tonma. Wun wokok jeñjek wusuwanjgapale moni wofop masiva.”

13

*Jisasilin galaveve yila balañjun
Gasak Wam pilinjmi diwi yukowapa
(Matyu 24.1-2 na Luk 21.5-6)*

¹ De, Jisasilin Gasak Wam* mfawoñove pumbumi salave njimevekatik wokok yetik gungunin wunutuk sivileve, “Watpalan, wutve. Kavila mfot givale mindimun mulaval vanj. Kavila mfutun mulaval vanj.”*

² De, Jisasilin wunutuk galaveve, “Din kavila sosowe mfutu wutvala? Nin wulu vanju sivitva, yetik mindimin yetik mindimik ka tonapayi. Yila balañjun wofop apifungaimapa.”

*Jisasilin galaveve
yila yaka wulu wusandanj apisalavapa
(Matyu 24.3-14 na Luk 21.7-19)*

³ De, Jisasilin wokok gungundandi Oliv galavale lamik njimeve. Njimevekandi wun wusuak yisi toneve, katik Gasak Wam yakanile kambilim anjindanjk. De, Pitandi Jemsindi Jonindi Andrulun, valan ñaikik wunutuk yinjime kavik kombiiyeve, ⁴ “Din ñetik galave, ata vandi kavila

* **13:1** Bikik Gasak Wamin mundumundi giveve mfot. Bikik mfutun wusandanj kavik giveve.

wulu salave ḥimama? Kavila wulu wofopin yinjimangapale vandi, ḥen gitik we wulapa ga junjavangapale wandefaka?"

⁵ De, Jisasilin valatik galaveve, "Ben waingeve. Yila balañjun be muwapa, kape biiyandu. ⁶ Balañju gasakanmanajin ḥakik wundi yinjı yinjı galavapa, 'Nunu katik balañjik.' De, yila balañju wusandanjin biiyapa bikik muwale wulu.

⁷ Ben min ḥiliwale sawavi biiyapa, yila vevekatile, yila ganaiŋgatile, kape bikik kumbaŋgin kambewandu. Kavila wulun yinjimama, kape katik piñdaŋile ḥaikik valin kaiyimfutuk. ⁸ Yetik balañjile balañjun yetik balañjile balañjundi min ḥiliwapandi yetik juwutkasakik lomin yetik juwutkasakik lomdi min ḥiliwapa. Mandikin ḥimama mita mitatik. Yila mitan jeñjek biŋapa. Kavila wulun fofop fopile melin fak matilapitvilelianjo tonapa."

⁹ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben waingeve. Valan bikik safumbatik yila wulu mandive sivilapa bikik gasak wakundutuk. Valan be paiyapa bikik Sa Wumbi* kumbaŋgitik. Ben bikik gasak wakundukok gasakti juwutkasakik makitik sambilapa, ḥakik ḥin pavale wulu sivitvaŋga valatik. ¹⁰ Kape wande-faka ḥakik balañjun ḥakik wulu anafu mita mitatile balañju wofoptik sivilapa. ¹¹ Kape, de, kavila valan be wuwi kotik malaŋmale vandi, ben bikik sivitvaŋgapale wulu veven junjavandu. Gotin yila wulu masapa betik. Ben katik wun masivale wulu sivitvumfu. Ben bisuak ka sivilapayi. Gotkik Sulakin* beti sivilapa.

¹² Wuŋgiakin wokok wufaka masivapa, yila balañjutuk ga matve ga siŋginmanga. Yetik waŋin wokok fak miňakavik. Yila fun bikik womendi waŋ masivapa yila balañjutuk ga matve ga siŋginmanga. ¹³ Yila balañju wofopin bikik ḥunu miliwale fulak wulapa, kapekandi valan be towok gilipapa. Kape yila ditiŋpat kumbaŋgikik balañjun apin̄iŋgilipe ḥunu vaňjenmale, kapekandi ḥunu ka valambapayi, ḥin kavila balañju yivapa."

Yila yaka wulu apisalavapa

(Matyu 24.15-28 na Luk 21.20-24)

¹⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben wutvakandi yetik yakai yakai vaŋ kakambale wosen yetik kakambale anafak luakik mitik tonmiŋgi ben kasik wulu wutvale balañjun waingeve junjave, Jutatik tonmale balañjun, ben lambitik mitvumfu. ¹⁵ Yila mfot wunambini† yisi tonmale balañjun, valan mfot kumban

† 13:15 Bikik mitin malin foivale mit gaveki, kapekandi bikik mfutun yetik luapakinjo tonmale ḥisem mfot wunambiňik toneve.

bïndefaka bumbe lovandu, lua yivanja. ¹⁶ Yetik mïtik tonmale balañjïkin wokok mfotok yika ñimandu, wokok yetik watañ yivanja. ¹⁷ Fawandu tonmale meandundi fakliatik milu ga jivale meandun yakai yakai tonapa katik vandi. ¹⁸ Ben Got kukuñme, katik wulun malin dïmbale alolowale giñatundi yinjimandu.†

¹⁹ Kavila valundi balañjun yakai yakai vanj tonapa. Kavila ñin galavale yaka valun anañ Gotin lua wofop pavevendi pïndajile yaka valu wofop matikakalekapa. Kavila valu pïndaj balañjun yika miñakavik yakai yakai vanj ka tonapayi. ²⁰ De, Gotin kavila valu kakaika ga tonmalen balañjun wofopin siñginapa, kape Wun wokok wukuanjeve balañju balambanmakandi kavila valu patka ga tonapa.

²¹ Yila balañjun betik sivitviñgi, ‘Krais* kasik,’ ben biyyandu. Valan sivitviñgi ‘Wun aŋgatik’ ben biyyandu. ²² Yila muwale balañjun yinjime muwi galavapa kavik, ‘Nunu Krais.’ Yilan muwi galavapa, ‘Nunu yetik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjik.’ Valan yila gasak pitikie wulu papa, dañgi dañgindi. Kape valan balawalen, valan Gotin wukuanjeve balañju muwapa. ²³ Kape ben waingeve! Ñin fofop kavila pïndaj pavapile wulu wofop galava.”

*Balañjikik Fakin yika yinjimama
(Matyu 24.29-31 na Luk 21.25-28)*

²⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila yakai yakai valu balawakandi, kavila pïndaj valundi valin wukaningo tonapandi giñatin ka apakowapayi. ²⁵ Katik vandi juñjañjan fiñga valambe kumuwapa, kape yila fiñgatile gasak pitikie luan pipiwapa wakan. ²⁶ De, kavik pavindi valan wulapa, Balañjikik Fakin* yinjimama yañgimdi. Wun gasak pasalakasak pitiki gasak valingo apikowi yinjimama. ²⁷ Yinjimakandi wun wokok Gotkik luasamban sulu apisukuvapa wokok wukuanjeve balañju wofop yivanja mita mitatile. Yetik mit ka valambapayi.”

*Fik galavale muñ apikamule sivileve wulu juñjave
(Matyu 24.32-35 na Luk 21.29-33)*

²⁸ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben fik galavale muñ wutve, wokok mfititiwale wulu biiye. Wokok gun manjambikik kapekandi fofowa, de, ben juñjava vanñevalin kiva.§ ²⁹ Miñakavik, ben ñin

† 13:18 Bikik mitin ñaikik yia ñaikik yia malin dïmbale alolowale giñatu toneve. Kavila giñatun Septemba kambekevendi Mas valambeve. § 13:28 Bikik muña ñaikik ñaikik yia dañja wofop amu amu biliñeve, bikik alolowale giñatundi. Pïndaj, vanñevalin yikik kivanja pave, de, pambi yika takevekandi fofokeve.

anañ galavale wulu atavandi wutvalen junjamfu, Balañjikik Fakin* vevekatik tonma. Wun mfotok lovañgapale mai vançgikik tonma.

³⁰ Njin wulu vanju betik sivitva, kamfu tonmale balañjun kasik ɻin galavale wulu yinjimançgapale vandi, valan yilan wandefaka ka singinapayi. ³¹ Fiñgandi mañjikalin yetik vandi ka tonapayi, kape ɻaikik wulun towok tonnjimama.”

*Goton wun wusuak ɻaikik juñava kaviña wulukok va
(Matyu 24.36-44)*

³² Jisasilin kaviña wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kaviña wulun yinjimançgapale va balañjun wofopin akoñma. Watvit yinjimamati, mfunum yinjimamati wukan yinjimamati. Miñakavik akoñma, balañjun wofopin. Gotkik luasamban sulun miñakavik akoñma. Gotkik fakin wakan miñakavik akoñma. Got Wanjin woven wusuak ɻaikik katik va juñava.

³³ Kape ben waingeve! Jiñjit tonme! Ben akoñma, mivandi yinjimama. ³⁴ Wun kavikiñgo tonma. Yetik avitin wokok mfot valambanga juñaveve, kapekandi wokok luasamban balañju ga yinjimevekandi galaveve valan ɻaikik ɻaikik yila wulu pavañga. Wun katik mfotok lovañgapale mai wasalomale balañjiktik wasalomí tonmañga galaveve. ³⁵ Miyakavik ben wasalomí! Ben akoñma, mfot wanjin mivandi yinjimama, mfunumiti, wukaniti, moañin galavale paleti, watvititi. ³⁶ Wun afindafında yinjime du ñembakatik ñjime wutvalen, katik yakatik. ³⁷ Betik sivitvale mançgik miñakavik ɻin balañju wofoptik sivitva, wasalomí!”

14

*Wakundun Jisas ga singinmanja juñaveve
(Matyu 26.1-5 na Luk 22.1-2 na Jon 11.45-53)*

¹ De, katik gasak gonguajmali jeñjek jivale valun luañjek tonapa. Fofop tonmale valin kavik toneve, Jutatile balañjun yila sipsip fu jiveve, Gotin vala anañ Makatve Ga Toneve Vandi* ga juñavançgapale. Yetik jeñjekin kavik toneve, valan yis miñakik breta jiveve.

De, katik gonguajmali jeñjek jivali valin luañjek tonapa kamfu vandi angin takeve wulu sivit piyeye, kaviña Gotkik Gasak Wamile Gasak Wakundundi* kaviña Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun*. Valan Jisas fombe wuwí matve ga singinmanja juñaveve. ² Kape valan kavik galaveve, “Jeñjek jivale mfa kumbanjñi pavandu. Yila balañjun min ñiliwandu.”

Yetik melin anafak kosembiye mañam Jisasikik fopik mfafilekove

(Matyu 26.6-13 na Jon 12.1-8)

³ De, Jisasilin Betani watikile mfotok njime loveve. Saimon, andivili mumuingali safuye avitkik mfotok love yisiwove mambatik. De, yetik melin anafak mindim* avimbilim malañmi njime loveve. Katik avimbilim kumbanjik anafak kosembiye mañam suwove, gasak monikik. De, katik melin avimbilikik fop mativakevekandi anafak kosembiye mañam mfafilekeve Jisasikik fopik.

⁴ Kape yila balañjun bikik kumbañgin akalakevekandi fom sivileve. Valan kavik sivileve, “Wun gitik pañga pave yatangin mfilewi katik mañam? ⁵ Wun katik mañam monitik masivalen wun 300 valu tonapale moni yivapa, yatangin tonmale mia balañjutuk masivanja.”

⁶ Kape Jisasilin galaveve, “Wunu ga tonme! Ben gitik pañga sivitva wunutuk? Wun njunutuk anafak pava.

⁷ Yatañgin tonmale mia balañjun bendi valu valu tonapa. Ben ativandi kaviña anafak pavanya pavalen, pamfu. Kape njin bendi valu valu ka tonapayi. ⁸ Katik melin wun pavapale we, de, wun pavale. Wun kasik mañam njunutuk mfafalewale njakik safu bambave guamik njimañgapale.

⁹ Njin wulu vanju betik sivitva. Valan njimale mañjikalitik valan wulu anafu sivilimapa, katik melin pavale wulu wokok sivilapa wunu ga juña njimañga.”

Jutasilin Jisas wokok mamatutuk masivanja galaveve

(Matyu 26.14-16 na Luk 22.3-6)

¹⁰ Kaviña 12 gungunda kumbanjik yetikin toneve. Wokok wuñ Jutas Iskariot. Wun kaviña Gasak Wamile Gasak Wakundutuk* njime galaveve Jisas valatik kindinjmi suwaŋga. ¹¹ Valan wokok wulu biiyevrekandi vavalakeve. Kapekandi yila moni wunutuk masivanja galaveve. Kape, de, wun kindinjmi suwaŋgapale wulu juñambii juñambiiyeve.

Jisasilin wokok gungundandi goñguajmali jeñjek jiveve

(Matyu 26.17-25 na Luk 22.7-14 na 22.21-23 na Jon 13.21-30)

¹² De, katik Yis Miñakik Bret Jivaŋgapale Goñguajmali Jeñjekik* fopile valin kamfu. Katik Got kukuñmañgapale yetik sipsip fakik biñpat matipitiwaŋgapale vandi, Jisasikik gungundan wunutuk kavik galaveve, “Ñen atikatik njimama

* 14:3 Katik mindimin Alapasta galavale mindim.

jeñjekik lua waingeve mandivanęga yivit katik Makatve Ga Tonmale Vakik* jeñjek jivangapale.”

¹³ De, Jisasilin guñgunda alawiñ apisukuve kavik galaveve, “Gia watikik dalañime apisalave. Apisalavandi yetik manjame kuluwali afufulivi malañmale avitin njimama betik. Wunu vañjenme njimumfu. ¹⁴ Wun ɣaikik mfotok lovapa. De, ben katik mfot warjik kavik galavumfu, ‘Watpalanjin kavik kombiiya, “Nakik mitin atik, kasik mfotile, katik Makatve Ga Tonmale Vakik jeñjek jivangapale mit. Njin ɣakik guñgundandi katik jeñjek jivapa.”’ ¹⁵ De, wun betik akakalayapa yetik gasak wunambiniñ tonmale mit. Katik mitik luan bambave tonma. De, ben lovumfu jeñjek pavañgo.”

¹⁶ De, kavila guñgundan njime gia watikik apisalaveve. Valan wokok sivitvale wulu miñakavik wuleve. Kapekandi katik Makatve Ga Tonmale Vakik lua paveve.

¹⁷ De, valin mfatindimevendi Jisasilin wokok 12 guñgundandi yinjimeve. ¹⁸ Valan jeñjek jive yisiwi tonevekatik Jisasilin kavik galaveve, “Njin betik wulu vanju galava, katik bikik giñganile balañjikin ɣunundi wakan jeñjek jiva. Wun ɣunu kindinjmi suwapa mamatutuk kiliatik.”

¹⁹ Valan kavik biiyevekandi bikik kumbañgi gikilikeve. Kapekandi valan ɣaikik ɣaikikin wunu kombiiyeve, “Din ɣunu galavala?”

²⁰ Wun valatik kavik galaveve, “Wun bikik 12 guñgundakik giñganile yetikin. Wun ɣunundi wakan bret angatik kukuwi jiva. ²¹ Balañjikik Fakin* Gotin anañ ga moleve wulunjo miyakavik vanj siñginapa. Kape katik wunu mamatukok kiliatik kindinjmi masivale balañjik, wun yakai yakai vanj tonapa. Wokok womelin wunu ka kawulevekalen, katik anafak.”

*Jisasilin bretandi wain manjam
wokok guñgundatik masiveve*

(Matyu 26.26-30 na Luk 22.7-14 na 1 Korin 11.23-25)

²² De, Jisasilin wokok guñgundandi jeñjek jivevekatik, Jisasilin ɣaikik bret yiveve. Yivevekandi Gotik akitve galaveve. Galavevekandi masiveve valatik. Wun valatik kavik galaveve, “Yive jive, katik ɣakik safu.” ²³ De, wun wain wombikasak yivevekandi Gotik yika akitve galavevekandi valatik masiveve. Masivevendi valan wofopin jiveve. ²⁴ Wun valatik kavik galaveve, “Katik ɣakik ambala. Nakik ambalandi Gotin wokok yila wulu sivitve timbapa. Nakik ambala salavapa balañju wusandañ yika yivangapale. ²⁵ Njin wulu vanju betik galava, njin wain

wombikasak yika ka jivapayi. Gotkik watikik tonmakandi, de, katik vandi ḥin yika anikik wain wombikasak jivapa.”

²⁶ Valan Gotkik giŋ siliivevekandi, salave ḥimeve katik Oliv galavale lamik.

*Jisasilin galaveve wokok guŋgundan wunu valambapa
(Matyu 26.31-35 na Luk 22.31-34 na Jon 13.36-38)*

²⁷ Jisasilin wokok guŋgundatik kavik galaveve, “Ben wofopin ḥunu mimiiliwakandi valambapa. Gotkik janda kumbaŋik kavila wulu tonma, ‘Nin sipsip fukok wan malapa, kapendi sipsip fun wolokuakik milapa.’ ²⁸ Kape Gotin ḥunu yika ga kambekuakakandi, ḥin ḥandefaka ḥimama, Galilitik.”

²⁹ Kape Pitalin wunutuk kavik galaveve, “Valan wofopin du mimiiliwi valambalen, ḥin kayi van! Ka valambapayi!”

³⁰ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Nin wulu vanu dutuk galava, kamfu wukan moañin alawiñkik maŋgik gaŋgalaka miňakik, gaŋgalawavi alilam din ḥunu ḥajalambapa.”

³¹ Kape Pitalin towok van galaveve, “Nin dundi siŋginapalen, du ka ḥajalambapayi. Kayi van!” De, vala wofopin miňakavik galaveve.

*Jisasilin Getsemani galavale balami kukuñeve
(Matyu 26.36-46 na Luk 22.39-46)*

³² De, Jisasilin wokok guŋgundandi ḥimeve Getsemani galavale mitik. ḥimevekandi wun wokok guŋgundatik galaveve, “Ben yisi tonme. Nin kukuñapa.” ³³ Wun Pitandi Jemsindi Jon yikafak ḥimileve. De, wokok kumbaŋin towok veven juŋavevekandi yakai yakai juŋaveve. ³⁴ Wun valatik galaveve, “Nakik kumbaŋin yefop yefop juŋava towok kalikviyi kapekandi siŋginmaŋga pava. Ben kaikatik mandiwi.” ³⁵ De, wun yikafak ḥimevekandi amandepewi fopti maňjikatik mandive kukuñeve. Wun kavik kukuñeve, “Din balawalen, kavila wulu ḥunutuk ga yiŋimandu.” ³⁶ Wun kavik galaveve, “Apa,† Wawa. Din wulu wulu wofop pavaŋgale din pava. Kasik ḥunutile wombikasak yive.‡ Kape ḥakik juŋjuŋamandi pavandu. Din papandanji pave.”

³⁷ Kukuñevekandi wun kavila guŋgunda alilaŋguantik yika ḥime wuleve. Valan ḥembeve. Kapendi wun galaveve Pitatik, “Saimon, din ḥembala? Din ḥasuak ḥasuak ka mandikviliapaya?” ³⁸ Ben mandiki kukuñme. Ben yaka wulutuk kumuwandu. Kumbaŋin anafak wulu pavaŋga miliwa, kape safulun pitikin miyakik.”

† 14:36 Valan bikik balaŋdi Wawa galavale wulu. ‡ 14:36 Apikamule wulu katik.

³⁹ De, wun yika njime kukuñeve. Naikik dañdi kukuñeve, yika. ⁴⁰ Yika njimevekandi wokok gungundan kamfu ñembevekatik wuleve. Bikik sipalan towok vanj aluñeve. Vala matikambekevendi yatañgin toneve. Valan gitik wulu sivilapa?

⁴¹ Jisasilin yika alilañgik njawawa kukuñme ynjimevekandi sivileve valatik, “Ben ñembe golañjanmala? De, balawa. Wutve. Kamfu kamfu Balañjikik Fak kindiñmi suwi masiva yaka wulu pavale balañjukok kiliatik. ⁴² Ben kambewi. Amban njimama. Wutve. Katik ñunu kindiñmi suwi masivañgapale balañjikin anañ ynjimale.”

*Jutasilin Jisas wunu gilipeve wakundutuk masiveve
(Matyu 26.47-56 na Luk 22.47-53 na Jon 18.3-12)*

⁴³ De, kepat. Wun kamfu sivilevekatik, Jutasilin yila autukok saiti ynjimeve. Jutasilin Jisasikik 12 gungundatile yetik avit. Katik sasin kavik tonma, yila Gasak Wamile Gasak Wakundutile* autundi yila Gotkik Wulu Kum-baňgikik Balañjutile* autundi yila avitkasutile autun. Kavila autun tuañpindandi muñfunja mfoveve kiliatik. ⁴⁴ Katik valatik Jisas kindiñmi suwañgapale avitin, wun kavila aututuk anañ kavik galaveve, “Ben wunu kavik wulumfu. Njin yetik balañjik tafoloj jusuiviliapa. Wun katik avit. Ben wunu wuwi mfove waiñgeve malançimfu.”

⁴⁵ De, ynjimeve, kepat wun Jisasitik njime galaveve, “Watpalan.” Galavevekandi tafoloj jusuivileve. § ⁴⁶ Kape, de, valan Jisas wuwi mfoveve.

⁴⁷ Kape, de, yetik Jisasindi toneve avitin wokok tuañpin yive paíyeve katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik gisamban. Gisambankik tuan matisetvileve. ⁴⁸ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben ñunutuk ynjimala tuañpindandi muñfunjandi? Ben fumafom balañjik wuwaleñgo ñunu wuwañga pave njimala? ⁴⁹ Valu valu ñin bendi Gasak Wam mfititiwi sivitali. Kape ben ñunu ava wuwi. Kape Gotkik anañ moleve wulu ga pave.” ⁵⁰ De, Jisasikik gungundan wofopin wunu valambe mileve.

⁵¹ De, yetik milikakin Jisas vañjeneve. Wun mia watañ ñaikik kilikeve, wokok safutuk. Valan wunu wokok wuwove. ⁵² Kape wun watañ valambe miña muti mileve.

*Valan Jisasikik safutuk wulu mandive sivileve
(Matyu 26.57-68 na Luk 22.54-55 na 22.63-71 na Jon 18.13-14 na 18.19-24)*

§ **14:45** Bikik fulak, katik. Valan yetik balañjik wulevekandi kilik ava tuwi. Kayi. Valan tafoloj jusuivileve.

⁵³ De, kavila wakundukik autun Jisas malaŋeve Gasak Wamile Gasak Gia Wakintik*. Kavila yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Avitkasundi Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* wofopin wakan mfakungunjove. ⁵⁴ Kape, de, Pitalin vañjene njimeve. Ganaiŋ ganaiŋ njimeve, wun. Wun katik Gasak Gia Wakinkik pumbum kumbaŋ giveve mfotkik pumbumik loveve. Wun kavila matamatundi wakan yisiwi min paŋ toneve.

⁵⁵ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi kavila mfakungunjove balañju wofopin yila wulu Jisasikik safutuk mandive ta sivit piiyeve Jisas matve ga singinmanga pave. ⁵⁶ Autun wusandanjin muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk, kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve. ⁵⁷ De, yila sambitve muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk. Valan kavik sivileve, ⁵⁸ “Ñen kavik biyyeve wun kavik galaveve, ‘Nin kasik kiliandi giveve Gasak Wam* mafunjoñakandi valu alilam yetik yika givilipa. Katik Gasak Wamin kiliandi givale wam gaveka.’” ⁵⁹ Kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve.

⁶⁰ Kape, de, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin, wun vala giŋganik sambitve kombiyyeve, Jisasitik, “Valan dutuk mandive sivitvale wulu sivitvulu aipava?” ⁶¹ Kape Jisasilin akolet toneve. Wun yila wulu ava galave.

Kape katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin yika kombiyyeve, “Du Krais, a?* Ñen Akitvale Gotkik fakin du, a?”

⁶² De, Jisasilin kavik galaveve, “Nunu kasik. Yetik vandi ben Balañjikik Fak Gasak Pītikie Gotkik mamataŋ kilikik† yisiwi tonmakatik wulapa. De, yika wulapa Wunambinile yanġimdi yimbumbamava.”

⁶³ De, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinin wun woven wokok wataŋ mfamimilevekandi‡ galaveve, “Yila wulu wokok safutuk aipandi mandive sivitva? ⁶⁴ Ben biyale wun wovenetik Gotongo galavala wun! Ben avik juŋava? Amban avik papa?”

Valan wofopin wunu wulukok galaveve kapekandi ga singinmanga galaveve. ⁶⁵ De, yila wunutuk susupi tuleve. Yilan wokok maki folevekandi paiyevekandi galaveve, “Din galave, du nan paiya.” De, kavila matamatun wunu yive paiyeve.

* **14:61** Gotin anaň galaveve yetik balañjikin yinjamama. Wun Gotkik balañju yika yivangapale balañjik tonapa. Valan katik balañjik Krais galava. † **14:62** Bikik fulak katik, mamataŋ kilikin fofonombale mit. ‡ **14:63** Bikik fulak kavik toneve, bikik kumbangin yakakai kambekevendi valan bivene bikik wataŋ mfisikeve.

*Pitalin Jisas muwi apikoñove
(Matyu 26.69-75 na Luk 22.56-62
na Jon 18.15-18 na 18.25-27)*

⁶⁶⁻⁶⁷ De, Pitalin pumbum kumbañik giveve mfotile pumbum kumbañik min pañ toneve. Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik* luasamban melin wunu njime wule gaveve, “Din wakan toneve, katik Nasaretile balañjik, Jisasindi.”

⁶⁸ Kape Pitalin kavik galaveve, “Nunu kayi. Njin din sivitvale wulu akonjma.” De, wun salaveve pumbumile maikik manzik vevekatik njime sambitve toneve.

⁶⁹ De, katik melin wunu yika wule vevekatik tonmale balañjutuk galaveve, “Kavila autukok sasile yetikin kasik.”

⁷⁰ Kape Pitalin apikoñove.

De, pindan kavila vevekatik tonmale balañjun yika wakan galaveve, “Wulu vañ, kavila autukok sasile yetik wakan, du. Din Galilitile.”

⁷¹ De, Pitalin galaveve, “Muwalen Got njunu yakai yakai pave! Gotin jujava, njin wulu vanju sivitva! Ka muwu! Njin katik balañjik akonjma ben galavale!”

⁷² Kavik ñajalambe kunjulinguakavevekandi, de, kepat katik moañin alawiñkik manzik galaveve. De, Pitalin jujavileve Jisasilin anañ sivileve wulu, “Kamfu wukan moañin alawiñkik manzik galaka miñakik gañgalawavi alilam din njunu ñajalambapa.” De, wun veven juñavevekandi yekeve.

15

Valan Jisas Pailatik malanjeve

(Matyu 27.1-2 na 27.11-14 na Luk 23.1-5 na Jon 18.28-38)

¹ De, Jutatile balañjun yetik gasak wulu sivit piiñgapale mfa toneve. Kavila mfatile balañjun kavik toneve, Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila avitkasundi Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjundi* yila gasak wakundu. De, kavila mfatile balañju wofopin watvit vañ mfakuñgumi Jisasikik safutuk mandivale wulu sivit piiyeve. Kapekandi Jisas kiliwi ga njime Pailatik* masiveve.

² De, Pailatin wunu kombiiyeve, “Din Judatile balañjukok juwutkasak, a?”

Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din dasuak galava kavik.”

³ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun wulu gasaka-manañ mandive sivileve wokok safutuk. ⁴ Kape, de, Pailatin wunutuk yika kavik kombiiyeve, “Din aipindi wulu ka sivitvi? Din biiya valan wulu gasakamanañ mandive sivitva, dakik safutuk.”

⁵ Kape Jisasilin yila wulu ava bala sivitve. Kapendi Pailatin ta juñaveve.

Pailatin Jisas ga siñginmañga galaveve

(Matyu 27.15-26 na Luk 23.13-25 na Jon 18.38 na 19.16)

⁶ De, Pailatin* ɻaikik yia ɻaikik yia bikik Makatve Ga Ton-eve* jeñjek jiveve gonguanmali valutile yetik ɻaikik vandi muñjimik lovale yetik balañjik valatik ga salaveve. Valan yetik balañjikik wuñ mfapekevekandi galaveve, “Dakik weka. Katik balañjik ga salave.” Kapekandi Pailatin katik balañjik ga salaveve.

⁷ De, Barapas galavale avitín muñjim kumbañik toneve wokok sasile yila autundi. Valan Romile gavman gilipevekandi valambanja min ta ɻiliikeve. Wun min ɻiliwovekatik yila balañju matve ga siñgineve.

⁸ De, balañjukok gumin Pailatik ɻime wokok anañ paveve fulak valatik pavañga yika galaveve. ⁹ Kape, de, Pailatin sivileve, “Katik Jutatile Balañjukok Juwutkasak ga salapala, betik?” ¹⁰ Pailatin kavik juñaveve, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfamuñjiwi* kapekandi Jisas wunutuk malañmi masiveve.

¹¹ Kape kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfakuñgumi toneve mfani sivileve Barapas valatik ga salavanja pave.

¹² De, Pailatin yika galaveve valatik, “Nin avik pavapa, katik ben Jutatile Juwutkasak galavale avitik?”

¹³ Kape valan yika towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diñguakumfu mamatawi muñik!”

¹⁴ De, Pailatin kombiiyeve, “Aipandi? Wun gitik yaka wulu pavandi amban wunu matvaga?”

Kape valan yikali yikali towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diñguakumfu mamatawi muñik!”

¹⁵ De, Pailatin bikik kumbañgi ga mfiliñjiwikanga pave masiveve Barapas valatik. Kavik pavevekandi Jisas towok yakakai ga paiyevekandi matamatutuk masiveve wunu mamatawi muñik apivitipe matve diñguakanja pave.

Kavila matamatun Jisas maiyakeve

(Matyu 27.27-31 na Jon 19.2-3)

¹⁶ De, kavila matamatun Jisas malañeve bikik gavman mfotile pumbum kumbañik.[†] Malañevekandi bikik yila matamatu wofop ga yinjimañga galaveve. ¹⁷ De, yinjimevekandi valan kavik muwi apipilaive fofonombeve, valan tilin watan ga kuwove Jisasitik. Kape valan yetik

* **15:10** Valan gasak tonmañga milikeve, kape yila balañjun Jisasitik gasak galaveve. † **15:16** Praetorium galavale pumbum.

yisakik wulakindi woŋ woŋove Juwutkasakik muwakinj ambandave Jisasikik fopik apikuwove.¹⁸ Pavevekandi wunu maiyawı akitve galaveve, "Yakamitka avit! Jutatile Juwutkasak! Yijinimbala?"¹⁹ De, valan munpati fopik pai paŋyeve. Yilan susupi tuleve wunutuk. Yilan vandamfundi mandive wunu akileve.²⁰ Maiyawı balakevekandi tokoiyeve tiliŋ wataŋ wunutile. De, wovenekik wataŋga ga kuwove yika. Ga kuwi balakevekandi malanjeve wunu mamatawi munjik apivitipe matve diŋguakaŋga pave.

Valan Jisas apivitipe matve diŋguakave

(Matyu 27.32-44 na Luk 23.26-43 na Jon 19.17-27)

²¹ Yetik Sairini galavale watikile Saimon galavale balañjikin, wokok fu alawiň, Aleksandandi Lufus. Wun Jerusalemič apisalavaŋga njimeve. Apisalave njimevekatik yila matamatun wunu apisukuve ga afufilive malaŋeve Jisasikik mamatawi munj.

²² Valan Jisas Golkota galavale mitik malaŋeve. Ambikik balaŋdi katik wuŋ, Golkota, kavik galava, "kikiak fop." ²³ Valan waindi yetik myr galavale merasin balakandaŋmi suwove maŋjam ta masiveve. Wun ava jive. ²⁴ De, valan wunu apivitipe matve diŋguakave mamatawi munjik, ga ſinginmaŋga pave. Apivitipe matve diŋguakavekandi wokok valan anaň tokiyeve wataŋga yiveve. Valan busuak satu paveve kavila wataŋga yivanja.

²⁵ De, 9 klok watvit wunu apivitipe matve diŋguakave.

²⁶ Valan wokok wunu ga ſinginmaŋgapale wulu kavik moleve, "Jutatile balañjukok Juwutkasak."²⁷⁻²⁸ De, valan fumafumu alawiň wokok apivitipe matve diŋguakave wunundi, mamataŋik yetik, aŋgataŋik yetik.

²⁹ De, aŋgapat kaipatik njimale balañjun wutve gumon gumonme maiyakeve kavik, "Ayu, dın katik Gasak Wam* pilimakandi yika valu alilaŋguanđi giviapale balañjik,³⁰ dın daven mayilave katik mamatawi munj valambe bumbe!"

³¹ Kavila Gotkik Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun*, valan busuak kavik galaveve, "Wun yila balañju yive sukvileve, kape wun wovene avik papa? Ka balawi.³² Wun Krais*, Israeltile balañjukok juwutkasak tonmalen, mamatawi munj ga valambe bumbe, kamfu kamfu. Kavik pavalen ŋen wutve yive suwapa."

De, kavila wakan apivitipe matve diŋguakave fumafumu balañju valan wakan wunu maiyakeve.

Jisasilin ſingineve

(Matyu 27.45-56 na Luk 23.44-49 na Jon 19.28-30)

³³ De, valin vavaŋ kalakevekandi valin mfatindimeve. Mita mīta wofop mfatindimeve. De, valin 3 klok tonevendi, yika apikowove. ³⁴ De, Jisasilin 3 klok vasisakti towok joŋmi galaveve, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Ambikik balanji kavila wulu kavik galava “Nakik Got, ɻakik Got, ɻunu aipandi mfalakaiva?”

³⁵ Joŋovekandi yila vevekati sambitvale balaŋjun biiye kavik galaveve, “Biiye, Elaija* joŋma, wun.” ³⁶ De, ɻaikikin jaŋmi ɻime, yetik spans wain suwove, guňi Jisasikik malinjik mandive ga jivanja paveve. Pavevekandi galaveve, “Jile, wutvanja. Elaijalın yinjamati wunu sepewaŋga.”

³⁷ Kape Jisasilin yika towok joŋovekandi siŋgineve.

³⁸ De, katik Gasak Wam* kumbaŋile papalai palaiyeye wataŋin wunambini jikvíki bumbeve maŋjikatik. Kapekandi dangi alawiñ.

³⁹ De, Jisas vevekati toneve matamatkasakin Jisasikik siŋgineve wulu wulevekandi, de, wun kavik galaveve, “Wulu vaŋu, wun Gotkik fak tonmale.”

⁴⁰ De, yila meandun ganaingafak sambitve wuleve Bikik giŋganile yila aliluanguaŋin kavik toneve, Malia alawiñin toneve, yetik Maktala galavale watikile, yetik Jemsindi Josepkik wome. Katik yetik melin Salome galava. ⁴¹ Valan Galiliti Jisas vaŋjenme matikokolekeve. Valan yila meandu wusandanji Jerusalemik ɻimeve wunundi.

Valan Jisas guamik mandiveve

(Matyu 27.57-61 na Luk 23.50-55 na Jon 19.38-42)

⁴² Katik Yisi Tonimbale Valin* wulak tonapa. Kapekandi lua wofop pavangapale valin kamfu. De, valin mfatindimanga pave. ⁴³ Kavik toneve, de, Josepin, wun Arimatea galavale watikile avit. Yila balaŋjun juŋaveve wun anafa wakin toneve. Wun jiŋjit toneve balaŋju wofopin Got lolomik tonmale va. Kapekandi wun wokok kumbaŋ apitowi Pailatik* ɻimevekandi Jisas sisinjin kombiiyeye, guamik mandivanja pave.

⁴⁴ De, Pailatin kavik biiyeve Jisasilin anaŋ siŋginmale. Kapekandi wokok kumbaŋin kambekeve. De, matamatkasak ga yinjime kavik kombiiyeye “Jisasilin anaŋ siŋginmalea?” ⁴⁵ Pailatin matamatkasakik manjik biiyevekandi, wun Josep apisukuve ga ɻime yiveve Jisas sisinjin.

⁴⁶ Kapekandi Josepin kunjum wataŋ wusukeve. Wusukevekandi Jisas sisinjin sepekvilevekandi watanji mfolevekandi yetik yowove mindimfot guamik mandiveve. Kavik pavevekandi yetik gasak mindim kindiŋmi malanji guamile manjik matikineve.

⁴⁷ De, Maria alawiñ, yetik Maktalatile, yetik Josepkik wome, valan katik mandiveveka wuleve.

16

Jisasilin yika kambekeve

(Matyu 28.1-8 na Luk 24.1-12 na Jon 20.1-10)

¹ De, katik Yisi Tonimbale Valin* balakevekandi, Malia alawiñiñ, yetikin Maktalatile, yetikin Jemsikik wome, valandi katik yetik melin Salome, kavila meandu alilaŋguajin Jisas sisinjin mulumbangapale anafak kosimbiye lua wusukeve.* ² Kapekandi valin tiwi balakevendi katik wisile fopile vandi† valan guamik njimeve. ³ Valan busuak njindin njindin sivit njimeve kavik “Ambo nan matikokolewi guam manjik matikiñeve mindim apikindiñapa?” ⁴ Katik mindimin gasak vanj toneve.

Sivilevekandi de, valan wuleve katik gasak mindim anañ apikindiñeve. ⁵ De, valan lovevekandi guam kumbanjik wuleve milikak. Wun mamatañ danik yisiwí toneve. Wokok papaikasak watañin kiliak. Kavik wulevekandi bikik kumbangin towok kambekeve.

⁶ Katik milikakin valatik kavik galaveve, “Bikik kumbangin towok kambewandu. Ben katik Nasaletile Jisas yinjime mamfova. Wun katik valan anañ apivitipe matve diŋguakave avit. Kape wun miñakik. Wun anañ kambewi njimale. Wutve, kasik mitin kasik valan wunu mandiveve. ⁷ Kape ben dalañime. Wokok guŋgundatik, Pita woko-tok, valatik kavik galavumfu, ‘Wun wandefaka Galilitik njima. Ben kaukatik wulapa.’ Wun anañ betik miyakavik galaveve.”

⁸ Kape, de, kavila meandun salave mileve guami. Bikik kumbangin kambekevekandi pipikeve. Kapekandi valan yila balañjutuk wulu ava sivitve. Towok valaiyeve.

**(Makik wulun kavik balawa.
Kasik pindanile wulu yetik balañjikik.)**

Maktalatile Malialin Jisas wuleve

(Matyu 28.9-10 na Jon 20.11-18)

⁹ Jisasilin katik wusile fopile vandi kambekeve, watvit vanj. Wandefaka katik Maktala galavale watikile Malialin wunu wuleve. Jisasilin anañ katik metile 7 sulak yakakale sañjañeve. ¹⁰ Jisasindi njimeve balañjun baŋgaiviki

* **16:1** Valan mindim mfotonjo tonmale guam yowove, siŋgin mandivanja. Yila anafak kosimbiye lua siŋgin mulumbevekandi katik siŋgin watañdi miñileve. Kavik pavevekandi guamik mandivevekandi guamile manjik gasak mindimdi matikiñeve. † **16:2** Sandendi

yekevekatik Malialin valatik njime galaveve. ¹¹ Malialin kavik galaveve, "Jisasilin yika alilekalak tonma! Njin wutva!" Kape valan ava biiye junjave.

*Yila autu alawiñin Jisas wuleve masi
(Luk 24.13-35)*

¹² De, pindan yila autu alawiñin yetik watikik njime masi njimevekatik Jisas wuleve, kape wokok momolika waingeve ava wutve. ¹³ Valan wokok gunjundatik njime galaveve katik wulu, kape valan ava biiye.

*Jisasilin wokok gunjundatik
bikik wulu pavangapale wulu galaveve*

(Matyu 28.16-20 na Luk 24.36-49 na Jon 20.19-23)

¹⁴ Pindaŋ wokok 11 gunjundan jeñiek mfakuŋgumi jivevekatik Jisasilin valatik yinjimeve. Wun vavawa mandiñimji sivileve, valan wulu ava biiye, bikik kumbangin apivitipe toneve, kapekandi Jisas yika wutve galaveve balañjukok manju ava biiye. ¹⁵ De, wun valatik kavik sivileve, "Ben wofopin kasik mañjikatik wolokuakik dalañimisaka ḥakik wulu anafu sivitva sivanjo. ¹⁶ Wulu yive suwi, kape manjam bumbale balañju Gotin yika yi-vapa. Kape Gotkik wulu yive susuka miyakik balañju Gotin vala yakai yakai papa. Vala ka yivapayi. ¹⁷ Kavila Ga Junjavangapale Gotkik Pitikie Gasak Wulu njunu yive suwale balañjundi tonapa. Valan ḥakik wunđi yila sulak yakakale sañjaŋapa. Valan yila kuŋgum balañdi wulu sivilapa. ¹⁸ Valan gaŋgaliŋ maikasu mfovapa. Valan yila gaŋgaliŋ manjam jivalen, yakakale ka tonapayi. Valan bikik kilia mamalikiye balañjutuk mandivindi kavila mamalikiye balañjun anafak tonapa."

*Gotin Jisas malaŋkive Wunambinik
(Luk 24.50-53 na Aposel 1.9-11)*

¹⁹ Jisasilin valatik wulu sivitve balakevendi Gotin wunu yive malaŋkiveve Hevenik. Jisasilin kaukatik Gotkik mamañaj kilikik yisikeve. ²⁰ De, valan mīta mitatik njime Jisasikik sak sivileve. Gasak Wakinkik Sulakin wakan njimevekandi yila Ga Junjavangapale Gasak Pitikie Wulu paveve bikik wulundi.